د پوهنې وزارت
د تعليمي نصاب، د ښوونكو د روزنې
او د ساينس د مركز معينيت
د تعليمي نصاب د پراختيا او درسي
كتابونو د تاليف لوی رياست

ټولنيز لوستونه

څلورم ټولگی

Ketabton.com

د چاپ كال: ۱۳۸۹ هـ . ش.

(c) ketabton.com: The Digital Library

TM TM TM TM

درسي کتابونه د پوهنې په وزارت پورې اړه لري.
په بازار کې يې اخيستنه او خرڅونه په کلکه منع
ده. له سرغړونکو سره يې قانوني چلن کيږي.

TM TM TM TM

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پوهنې وزارت
د تعلیمي نصاب، د ښوونکو د روزنې
او د ساینس د مرکز معینیت
د تعلیمي نصاب د پراختیا او درسي
کتابونو د تالیف لوی ریاست

ټولنیز لوستونه

څلورم ټولګی

د چاپ کال: ۱۳۸۹ هـ . ش.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د کتاب د تاليف، څېړنې او تدقيق کمېټې

ليکوالان:

- د سرمؤلف مرستياله شکيلا "حبيب رحيمي" د تعليمي نصاب د پراختيا او درسي کتــابونو د تــاليف رياســت د تــولنيزو علومو د ديپارتمنت آمر
- الحاج سرمؤلف نجيب الله "امين افغان" د تعليمي نصاب د پراختيا او درسي کتابونو د تاليف رياســت د تــولنيزو علومــو د ديپارتمنت علمي غړی
- مؤلف سيدحبيب الله وليزاده د تعليمي نصاب د پراختيــا او درســي کتــابونو د تــاليف رياســت د تــولنيزو علومــو د ديپارتمنت علمي غړی
- د سرمؤلف مرستيال محمد افضل د تعليمي نصاب د پراختيا او درسي کتــابونو د تــاليف رياســت د تــولنيزو علومــو د ديپارتمنت علمي غړی.

ژباړونکي

- د سرمؤلف مرستيال محمد افضل
- مؤلف سيد حبيب الله "وليزاده وردک"

د څېړنې او تدقيق کمېټې:

د پوهنې وزارت:

- پوهاند غلام جيلاني عارض د جغرافيې د ديپارتمنت ستر سلاکار
- پروفيسور داکترمحمد رازق بهير د جغرافيې د ديپارتمنت فني سلاکار
- حاجي عبدالاحد غزنيوال د تعليمي نصاب د پراختيا او درسي کتابونو د تــاليف رياســت د تــولنيزو علومــو د څــانګې علمي غړی
- مؤلف محمدرفيق مومند د جغرافيې د ديپارتمنت غړی
- سيف الرحمن آشنا د تعليمي نصاب د پراختيا او درسي کتابونو د تاليف رياست د پښتو ديپارتمنت کار کوونکی او اديټور.
- سيد انور ميچنخيل د تعليمي نصاب د پراختيا او درسي کتابونو د تاليف رياست د هنرونو ديپارتمنت غړی(رسام).
- محمد حسين احمدزی د تعليمی نصاب د پراختيا او درسي کتابونو د تاليف رياست د ټولنيزو علومو علمي غړی
- زبورا د مريم د ليسې ښوونکي

د محتوياتو، ديني، فرهنګي او سياسي برخو د څېړنې او کره کتنې کمېټې:

- دوکتور محمد يوسف نيازي د پوهنې وزارت سلاکار
- محمد آصف ننګ د پوهنې وزارت د خپرونو او اطلاعاتو رئيس.

د څېړنې او تدقيق د څارنې کميټه:

- دکتور عبدالغفور غزنوي د پوهنې وزارت د تعليمي نصاب، د ښوونکو د روزنې او د ساينس مرکز معين دکمېټې رئيس
_ محمد صديق پتمن د پوهنې وزارت تدريسي مرستيال. غړی.
_ د سرمؤلف مرستيال عبدالظاهر ګلستانی د تعليمي نصاب د پراختيا او درسي کتابونو د تألیف رئيس. غړی.

طرح او ډيزاين: حميد الله غفاري

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

ملي سرود

دا وطن افغانستـــان دی — دا عزت د هـــر افغان دی
کور د سولې کور د توري — هر بچي يې قهرمـــان دی
دا وطن د ټولو کـور دی — د بلوڅـــو د ازبکـــو
د پښتـــون او هزاره وو — د ترکمنـــو د تاجکـــو
ورسره عرب، ګوجــر دي — پامیــریان، نورستانیـــان
براهوي دي، قزلباش دي — هم ایمـــاق، هم پشـه یان
دا هیـــواد به تل ځلیږي — لکــه لمــر پر شنه آسمان
په سینــه کې د آسیـــا به — لکــه زړه وي جـاویدان
نوم د حق مودی رهبــــر — وایو الله اکبر وایو الله اکبر

(c) ketabton.com: The Digital Library

بسم الله الرحمن الرحیم

د پوهنې د وزیر پیغام

گرانو استادانو، ښوونکو او زده کوونکو،

ښوونه او روزنه د هر هېواد د پراختیا او پرمختګ بنسټ جوړوي. تعلیمي نصاب د ښوونې او روزنې مهم توکی دی چې د علمي پرمختګ او ټولنې د اړتیاوو له مخې رامنځته کیږي. څرګنده ده چې علمي پرمختګ او ټولنیزې اړتیاوې تل د بدلون په حال کې وي. له دې امله لازمه ده چې تعلیمي نصاب هم علمي او رغنده انکشاف ومومي. البته نه ښایي چې تعلیمي نصاب د سیاسي بدلونونو او د اشخاصو د نظریو او هیلو تابع شي.

دا کتاب چې نن ستاسو په لاس کې دی، پر همدې ارزښتونو چمتو او ترتیب شوی دی. علمي ګټورې موضوعګانې پکې زیاتې شوې دي. د زده کړې په بهیر کې د زده کوونکو فعال ساتل د تدریسي پلان برخه ګرځېدلې ده.

هیله من یم دا کتاب له لارښوونو او تعلیمي پلان سره سم د فعالې زده کړې د میتودونو د کارولو له لارې تدریس شي او د زده‌کوونکو میندې او پلرونه هم د خپلو لوڼو او زامنو په باکیفیته ښوونه او روزنه کې پرله پسې ګډه مرسته وکړي چې د پوهنې د نظام هیلې ترسره شي او زده‌کوونکو او هېواد ته ښې بریاوې ور په برخه کړي.

زه پر دې ټکي پوره باور لرم چې زموږ ګران استادان او ښوونکي د تعلیمي نصاب په رغنده پلي کولو کې ستره دنده او درونд مسؤولیت لري.

د پوهنې وزارت تل زیار کاږي چې د پوهنې تعلیمي نصاب د اسلام د سپېڅلي دین له بنسټونو، د وطن دوستی د پاک حس په ساتلو او علمي معیارونو سره سم د ټولنې د څرګندو اړتیاوو له مخې پراختیا ومومي.

په دې ډګر کې د هېواد له ټولو علمي شخصیتونو، د ښوونې او روزنې له پوهانو او د زده‌کوونکو له میندو او پلرونو څخه هیله لرم چې د خپلو نظریو او رغنده وړاندیزونو له لارې زموږ له مؤلفانو سره د درسي کتابونو په لا ښه تالیف کې مرسته وکړي.

له ټولو هغو پوهانو څخه چې ددې کتاب په چمتو کولو او ترتیب کې یې مرسته کړې، له ملي او نړیوالو درنو موسسو، او نورو ملګرو هېوادونو څخه چې د نوي تعلیمي نصاب په چمتو کولو او تدوین او د درسي کتابونو په چاپ او وېش کې یې مرسته کړې ده، مننه او درناوی کوم.

ومن الله التوفیق

فاروق وردګ

د افغانستان د اسلامي جمهوریت د پوهنې وزیر

(c) ketabton.com: The Digital Library

فهرست

سرلیک	مخ
لومړی څپرکی: ټولنیز ژوند (۴ درسي ساعتونه)	
لومړی لوست: ټولنیز ژوند..	۱-۳
دويم لوست: کورنی	۴-۵
درېيم لوست: د کورنۍ ارزښت او ډولونه	۶-۸
څلورم لوست: د کورنۍ د غړو دندې..	۹-۱۱
دويم څپرکی: ښوونځی. (۳ درسي ساعتونه)...........................	
پنځم لوست: د ښوونځي او ښوونې او روزنې ارزښت	۱۲ -۱۳
شپږم لوست: د ښوونځي د غړو دندې	۱۴-۱۶
اووم لوست: د ښوونځي او ښوونې او روزنې تاريخ	۱۷-۱۸
درېيم څپرکی: کلی (۴ درسي ساعتونه)	
اتم لوست: په کلي کې استوګنه	۱۹-۲۰
نهم لوست: د کليوالو کسبونه او لاسي کارونه..	۲۱-۲۲
لسم لوست: کلی او کرنه..................................	۲۳-۲۵
يولسم لوست: کلی او څاروي..	۲۶-۲۷
څلورم څپرکی: ښار (۸ درسي ساعتونه)	
دولسم لوست: ښاري ژوند	۲۸-۲۹
ديارلسم لوست: ښاري کسبونه	۳۰-۳۱
څوارلسم لوست: ترافيکي مقررات	۳۲-۳۳
پنځلسم لوست: دولتي ادارې	۳۴-۳۵
شپاړسم لوست: د ښارونو ډولونه	۳۶-۳۷
اوولسم لوست: د افغانستان مهم او تاريخي ښارونه	۳۸-۳۹
اتلسم لوست: د نړۍ لوی ښارونه	۴۰-۴۱
نولسم لوست: د ښاري ژوند چاپېريال..	۴۲-۴۳

(c) ketabton.com: The Digital Library

سرلیک	مخ
پنځم څپرکی: زمورِ هېواد (۱۱درسي ساعتونه)	
شلم لوست: ملي بیرغ	۴۴-۴۵
یوویشتم لوست: څلور اصلي خواوې (سمتونه)......................................	۴۶-۴۷
دوه ویشتم لوست: څلور فرعي سمتونه	۴۸-۴۹
درویشتم لوست: نقشه او د هغې څلور خواوې	۵۰-۵۱
څلور ویشتم لوست: زمورِ د هېواد څلور خواوې	۵۲-۵۳
پنځه ویشتم لوست: زمورِ د هېواد اداري وېش	۵۴-۵۵
شپږ ویشتم لوست: د افغانستان دین، ژبه، نژاد او نفوس	۵۶-۵۷
اووه ویشتم لوست: زمورِ د هېواد غرونه	۵۸-۶۰
اته ویشتم لوست: زمورِ د هېواد د غرونو ارزښت	۶۱
نهه ویشتم لوست: زمورِ د هېواد سیندونه	۶۲-۶۴
دېرشم لوست: د سیندونو ارزښت	۶۵
شپږم څپرکی: زمورِ نړۍ (۱۴ درسي ساعتونه)	
یو دېرشم لوست: د نړۍ لویې وچې	۶۶-۶۷
دوه دېرشم لوست: د آسیا لویه وچه	۶۸-۷۰
درې دېرشم لوست: د اروپا لویه وچه	۷۱-۷۳
څلور دېرشم لوست: د افریقا لویه وچه	۷۴-۷۵
پنځه دېرشم لوست: د امریکا لویه وچه	۷۶-۷۷
شپږ دېرشم لوست: د استرالیا او اوقیانوسې لویه وچه	۷۸-۷۹
اووه دېرشم لوست: انتارکتیکا (جنوبي قطب)	۸۰-۸۱
اته دېرشم لوست: سمندرونه او د هغوی ګټې	۸۲-۸۳
نهه دېرشم لوست: د اطلس سمندر (اوقیانوس)...................................	۸۴-۸۵
څلوېښتم لوست: د هند سمندر...	۸۶-۸۷
یو څلوېښتم لوست: شمالي منجمد سمندر	۸۸-۸۹
دوه څلوېښتم لوست: ځمکه او د هغې شکل	۹۰-۹۲
درې څلوېښتم لوست: طول البلدونه او عرض البلدونه	۹۳-۹۴
څلور څلوېښتم لوست: د ځمکې حرکتونه	۹۵-۹۶

(c) ketabton.com: The Digital Library

لومړی لوست

لومړی څپرکی

ټولنیز ژوند

موخې:
- زده کوونکي دې د ټولنیز ژوند په معنا پوه شي.
- زده کوونکي دې له ټولنیزو چارو سره مینه پیدا کړي او هم دې برخه پکې واخلي.

- په لاندې عکسونو کې څه ډول شیان وینئ؟

له لاندې لغتونو سره آشنا شئ:

موخه	هدف، مقصد
ټولنیز	ګډ، اجتماعي
پلورل	خرڅول
پېرودل	اخیستل
اړیکې	ارتباطات
ټولګیوال	همصنفي
ټوپیرونه	فرقونه

خلک په بازارکې د پلورلو او پېرودلو په حال کې

ښوونکې او زده کوونکي په ښوونځي کې

ماشومان د لوبو کولو په وخت کې

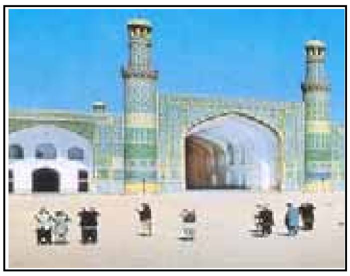
خلک په یوه جومات کې د عبادت کولو په وخت کې

د یوې کورنۍ غړي

خلک په یو واده کې د اتڼ کولو په حال کې

(c) ketabton.com: The Digital Library

آیا لومړي مخ په انځورنو کې مو کوم داسې انځور ولیدو چې په هغه کې یوازې یو تن وي؟
د لومړي مخ له انځورونو څخه هر یو یې د ټولنیز ژوندانه یوه کیسه بیانوي. ټولنېز ژوند د وګړو او یا د وګړو د ډلو ترمنځ د ګډو هڅو سرته رسولو ته وایي، چې د ځینو اړتیاوو د لیرې کولو له امله په بېلابېلو وختونو او د ځانګړو دلیلونو له مخې هغې سره مخامخ کیږي. ټولنیز ژوند په یوازې توګه پرمخ نه وړل کیږي. ددې کار لپاره د نورو انسانانو شته والي ته اړتیا ده. موږ باید له نورو انسانانو سره ښې او دوستانه اړیکې ولرو. په لاندې انځورونو کې دغه اړیکې په ښه توګه څرګندې شوي دي.

د چرګو له ښېتن څخه د هګیو اخیستل

د چرګوښېتن خپلو چرګوته د دانو اچولو په حال کي

د یوې کورنۍ غړي د هګیو د خوړلو په حال کې

د کور یوه میرمن د هګیو د پخولو په حال کې

(c) ketabton.com: The Digital Library

د زده کوونکو هره ډله دې د ټولنیز ژوندانه د ښېګڼو په هکله، دوې، دوې جملې ولیکي او په ټولګي کې دې ولولي.

....

....

پوښتنې:

- ټولنیز ژوند څه ډول ژوندانه ته ویل کیږي؟
- ټولنیز ژوندانه ته څه وخت اړتیا پیداکیږي؟
- د واده د مراسمو تر سره کولو ته ټولنیز ژوند ویلای شو؟

له ټولګي څخه د باندې فعالیت:

زده کوونکي دې د استوګنې په خپل چاپېریال کې د رسم او رواجونو په اړوند، چې د ټولنیز ژوندانه یوه برخه ده، یولنډ مطلب ولیکي او سباته دې هغه په خپل ټولګي کې نورو ټولګیوالو ته ولولي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دویم لوست

کورنۍ

موخه:
- زده کوونکي دې له کورنۍ سره بلد شي.

له لاندې لغتونو سره بلد شئ:

ترینديې	ترورګانې
دنده	وظیفه
بېلګه	نمونه، مثال
نیا	انا

- کورنۍ څه وخت جوړیږي؟
- د کورنۍ د غړو شمېر څه وخت زیاتیږي؟

د یوې کورنۍ د غړو عکس

کورنۍ د ښځې او نارینه ترمنځ د واده په کولو جوړیږي. د کوچني په پیدا کیدو ســره د کورنۍ د غړو شمېر زیاتیږي. د ماشومانو په زیږیدو دکورنۍ خوشحالي زیاتیږي. په ځینو کورنیو کې نیکونه، نیاګانې، ترونه او ترینديې هم له هغوی سره یوځای اوسیږي چې هغوی هم د کورنۍ غړي ګڼل کیږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د تیر مخ په انځور کې څه شیان او څوک وینئ د هغوی نومونه ولیکئ.

....

....

....

پوښتنې:

- آیا ستاسې نیکه او نیا له تاسو سره اوسیږي؟
- تاسې له خپل نیکه او نیا سره څه ډول ګوزاره کوئ؟ ولې؟
- کورنۍ د............ او .... په واده کولو جوړیږي.
- د ماشومانو........ کورنۍ ته .... ور په برخه کوي.

له ټولګي څخه د باندې فعالیت:

زده کوونکي دې د خپلې کورنۍ د غړو لست د هغوی له دندو سره جوړ کړي، ټولګي ته دې راوړي او خپلو ټولګیوالو ته دې وښيي. د بېلګې په توګه:

مور مې ښوونکې ده. د سهار له ۹ بجو څخه د غرمې تر ۱۲ بجو پورې په ښوونځی کې درس ورکوي.

....

....

....

(c) ketabton.com: The Digital Library

دريم لوست

د کورنۍ ارزښت او ډولونه

موخې:

- زده‌کوونکي دې د کورنۍ د ارزښت او د هغې له ډولونو سره پېژندګلوي پيدا کړي.
- زده کوونکي بايد له خپلې کورنۍ سره مينه پيدا کړي.

- کورنۍ څه ارزښت لري؟
- کورنۍ د څه هدف لپاره منځ ته راځي؟

له لاندې لغتونو سره بلد شئ:

اړتيا	ضرورت
غړی	عضو
هوساينه	آرامي
روزنه	تربيه
زيار	کوښښ
ميشته کيدل	استوګنه
بوخت	لګيا

د کورنۍ جوړښت يوه ټولنيزه اړتيا او يو اسلامي امر دی. موږ د خپل ژوندانه د دوام لپاره ډول ډول شيانوته اړتيا لرو. د کورنۍ غړي د هغو په برابرولو کې په زړه پورې ارزښت لـــري.
ستاسې په کورنۍ کې څوک ستاسې اړتياوې پوره کوي؟

مور او پلار په ډېره مينه او سرښندنه زموږ په هوساينه او روزنه کې زيار باسي. دوی زموږ لپاره خواړه، کور او کالي برابروي او زموږ د کړو وړو څارنه کوي. کله چې ناروغ شو ډاکټر ته مو بيايي. کله چې د ښوونځي عمر ته ورسيږو، په ښوونځي کې مو شاملوي.
موږ هم د کورنۍ په چاروکې ګډون کوو او د خپلې کورنۍ ټول غړي راباندې ګران دي.
په هغو کورنيو کې چې پلرونه يې مړه شوي وي، ميندې، د کورنۍ مشران زامن او لوڼې د خپلې کورنۍ اړتياوې پوره کوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

تاسې څو ډوله کورنۍ پېژنئ؟

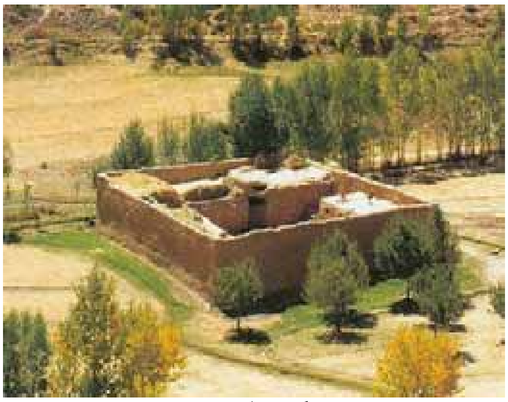

کليوالي ژوند

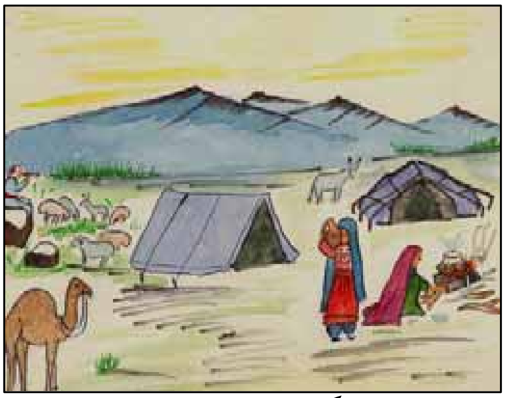

د کوچيانو ژوند

ښاري کورنۍ

کورنۍ د استوګنې د چاپېريال له مخې بېلابېل دودونه او رواجونه لري. د بېلګې په توګه د کوچيانو کورنۍ له کليوالی کورنۍ سره او کليوالي کورنۍ له ښاري کورنۍ سره د جامو په اغوستلو، د کور په جوړولو، د ډوډۍ په تيارولو اوخوړلو او د ژوند په څرنګوالي کې توپيرونه لري. همدارنګه ځينې کورنۍ زيات شمير غړي او ځينې لږ شمير غړي لري.

لويه کورنۍ

وړه کورنۍ

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خپلې کورنۍ په هکله فکر وکړئ او بيا ووایاست
چې ستاسې کورنۍ په اووم مخ کې له انځور شوو
کومو کورنيو سره ورته والي لري.

پوښتنې:

١- ستاسې د کورنۍ شمير زيات دی که لږ؟

٢- ستاسې پلار څه کار کوي؟

٣- آيا ستاسې په ګاونډ کې داسې کورنۍ شته چې اړتياوې يې ميندې پوره کوي؟ که هو، نو ولې؟

له ټولګي څخه د باندې فعاليت:

زده کوونکي دې د کورنيو ترمنځ د توپيرونو په هکله له مشرانو څخه وپوښتي او خپل تر لاسه کړي معلومات دې سبا ټولګيوالو ته ووايي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

شلورم لوست

د کورنۍ د غړو دندې

موخې:
- زده کوونکي دې د کورنۍ د غړو له دندو سره پېژندګلوي پیدا کړي.
- زده کـــوونکی دې د کــــورنۍ ژوندانــــه پـــه مسؤولیتونو کې برخه واخیستلای شي.

له لاندې لغتونو سره بلد شئ

مسؤولیتونه	وظیفې، دندې
پرته	بېله
کرنه	بزګري
غونډول	ټولول
ضایع	له لاسه ورکول
مهال ویش	تقسیم اوقات
ځانګړي	خاص، ځانګړي
ګډون	اشتراک، برخه اخیستل

- تاسې د درس له لوستلو پرته کومې دندې سرته رسوئ؟
- خپل ورځني کارونه څنګه سرته رسوئ؟

هرڅوک یوه دنده لري.

د کورنۍ غړي د کارکولو په حال کې

پلار معمولاً له کور څخه د باندې کار کــوي. هغه دنده لري چې د خپلې ښځې او اولادونو لپاره کور، خواړه، کالي او د ژوندانه نورې اړتیــاوې برابرې کړي. په ځینو کورنیو کې ښـځې دکور په کارونو لګه، جامو پرمینځلو، د کور پاکولو او د ډوډۍ پخولو پرته له کور څخه د بانــدې هــم کارکوي. د ښلګې په توګه ښځې په کلیو کــې د کرنې په چارو، د حاصلاتو په راغونډولو، د غواوو په لوشلو او په غالۍ اوبدلو کــې د خــپلې کورنۍ له غړو سره مرسته کوي.

ښځه د حاصلاتو د راغونډولو په حال کې

په ښارونو کې یو شمېر ښځې پــه ښوونځیــو، روغتونونو، کارخانو او دولتــي ادارو کـــې هـــم کارکوي.

اولادونه سربېره په درس ویلو له خپل مور او پلار سره هم مرسته کوي. هغه ماشومان چـــې پـــه

SS(P)0407

(c) ketabton.com: The Digital Library

کورنۍ کې د مينې او مهربانۍ، روزنې او ښو کړو وړو څخه برخمن او په راتلونکې ژوند کـــې به ګټور اوپه زړه پورې کسان ترې جوړ شي.

هرشی ځانته يو ټاکلی ځای لري.

په کور کې هرشی يو ټاکلی ځای لري. ستاسې په نظر ولې په کور کې بايد بوټونه، کـــالي، کتابونه او نورشيان په ټاکلي ځای کې کېښودل شي؟ ددې لپاره چې يوه بانظمه کورنۍ واوسو او د اړتيا وړ شی د وخت له لاسه ورکولو پرته په آسانه پيداکړو نو هر شی بايد په خپل ټاکلي ځای کې کېښودل شي.

هرکار ځانته يو ځانګړی وخت لري

ورځې د کار او شپې د خوب او استراحت لپاره دي. درس ويل، لمونځ کول، بيده کېـــدل، تفـــريح کـــول، سپورت کول، د دوستانو ليدل او داسې نور هر يو پـــه خپل ټاکلي وخت کې ترسره کېږي.

د شنبې له ورځې څخه د پنجشنبې تر ورځې پورې دکار ورځې دي. د جمعې په ورځ کار نه کوو او د جمعـــې ورځ د جمعې په لمانځه کې د ګډون، د دوستانو د ليدو او د ناروغانو د پوښتنې ورځ ده.

زده کوونکی دکتاب لټولو په حال کې

زده کوونکی د سپورت کولو په حال کې

زده کوونکی د ليکلو په وخت کې

(c) ketabton.com: The Digital Library

مورِ باید په ژوندانه کې سمون راولو، یعنی:

خپله دنده وپېژنو او په هغې باندې عمل وکړو.	هرشی په خپل ټاکلی ځای کې کېښېږدو.	هرکار په خپل ټاکلي وخت کې سرته ورسوو.

- د ټولګي زده کوونکي دې په څو ډلو وویشل شــي. هره ډله دې خپل ورځني کارونه لست کړي.
- د زده کوونکو هره ډله دې د خپلو ورځنیو کارونو د سرته رسولو لپاره یو مهال ویش ولري.

پوښتنې:

۱ــ تاسې په کورني ژوندانه کې کومې دندې لرئ؟

۲ــ د جمعې ورځ د کومو کارونو لپاره ده؟

۳ــ له دود سره سم پلار او مور په کورنۍ کې کوم کارونه سرته رسوي؟

له ټولګي څخه د باندې فعالیت:

د خپل مور او پلار په مرسته په کورني ژوندانه کې د نظم ټینګـښت لپاره د هرچا دنده، د هرشي لپاره ځای او د هرکار لپاره ټاکلي وخت وټاکئ، د بېلګې په توګه:

پلار مې ښوونکی دی. له سهار څخه تر غرمې پورې په خپله دنده کې بوخت وي. له هغې وروسته دکور په چارو کې برخه اخلي.

....

....

....

(c) ketabton.com: The Digital Library

پنځم لوست

دویم څپرکی

ښوونځی

د ښوونځي اوښوونې او روزنې ارزښت

موخې:
- زده‌کوونکي دې ښوونځي او د هغه ارزښت وپېژني.
- زده کوونکي باید له ښوونځي سره مینه پیداکړي.

له لاندې لغتونه سره بلد شئ:

بنسټ	تهداب، اساس
فرهنګ	علم، پوهه، د یو قوم او ولس علمي او ادبي آثار
شمولیت	شاملیدل
داخلیدل	ننوتل، ګډون کول
چمتو	تیار، آماده

- ښوونځی او ښوونه اوروزنه زموږ په ژوند کې څه ارزښت لري؟
- ښوونځي ته له راتلو څخه ستاسې هدف څه دی؟
- که ښوونځي ته لاړ نشئ، څه کېږي؟

ښوونځی د پوهې، ښو اخلاقو او د ژوند د مهــارتونو د زده کــړې ځای دی. موږ پــه ښوونځي کې لیک، لوست او پوهه زده کوو. د ښوونې او روزنې بنسټیزه موخه د زده کوونکو روزل او د ښه ژوند کولو لپاره چمتو کول دي، چې وکړای شي له دې لارې څخــه د خپــل ځان، خپل خالق، خپلو اسلامي دندو، دین او فرهنګ په پیژندلو بریالی شي او د نړۍ پرمختګونه وپیژني.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ټولګي دننه فعالیت

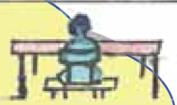

د ښوونځي په لوستلو سره موږ لاندې ګټې لاس ته راوړو.

....

....

....

پوښتنې:

۱- آیا په ښوونځي کې له خپل شمولیت څخه خوښ یاست؟ که هو، نو ولې؟

۲- د نړۍ اوسني پرمختګونه له کومې لارې لاس ته راغلي دي؟

۳- تاسې دغه لپاره د پوهې په زده کړه کې کوښښ کوئ؟

۴- آیا خپل ښوونکی او ښوونځی درباندې ګران دی؟ که هو، نو ولې؟

له ټولګي څخه د باندې فعالیت:

د مشرانو په مرسته د هغو کسانو نومونه ولیکئ، چې یو وخت ستاسې له ښوونځي څخه فارغ شوي دي او نن د هېواد خدمتګاران ګڼل کېږي. یا د هېواد د څو پوهانو نومونه ولیکئ او بیا یې خپلو ټولګیوالو ته ولولئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

شپږم لوست

د ښوونځي د غړو دندې

موخې:

- زده کوونکي دې په ښوونځي کې خپلې دندې وپېژني.
- په زده کوونکو کې دې د ښوونځي مقرراتو ته د درناوي روحيه پياوړې شي.
- زده کوونکي دې د ښوونځي په چارو کې برخه واخلي.

له لاندې لغتونو سره بلد شئ:

مقررات	اصول، منلي شوي لارې چارې
روحيه	مفكوره، فكر
پرتله	مقايسه كول
ځنډ	معطلي، وخت نيول
سمون	برابرول، سمول
مقام	دريځ- چارواكي
توكي	مواد، شيان
ازموينه	ازمايښت، امتحان
ژغورل	ساتل، نجات وركول
سمسورتيا	ښكلا، آبادي، سرسبزي

- تاسې په ښوونځي كې په څه ډول كارونو كې برخه اخلئ؟
- څوک ستاسې په ښوونځي كې د نورو په پرتله په كارونو كې زيات كوښښ كوي؟

د ښوونځي مدير له زده كوونكو سره د ليدنې په حال كې

د ښوونكو مجلس د چارو د سمون په اړه

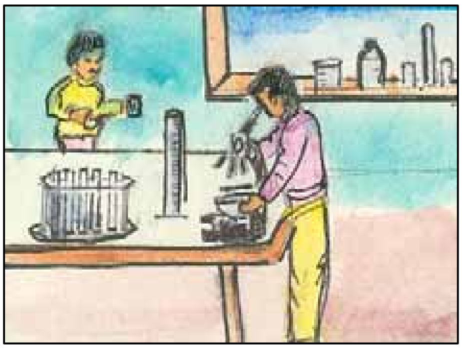

زده كوونكي د زده كړې په حالت كې

ملازم د پاكي اوصفايي په حالت كې

(c) ketabton.com: The Digital Library

پوهيږو چې يو ماشين يا يو ساعت له بېلو بېلو پرزو څخه جوړ شوي او هره پرزه يې يوه ځانګړې دنده لري. که چېرې له دغو پرزو څخه کومه يوه يې خپله دنده په ښه توګه سرته ونه رسوي، د نورو پرزو په دندوکې هم خنډ را منځته کېږي. په همدې توګه د ښوونځي غړي هم هر يو خپله ورسپارل شوې دنده اجرا کوي. د بېلګې په توګه، د ښوونځي د مدير دنده د نورو په پرتله درنه ده. د ښوونځي او د شاوخوا سيمو د خلکو او لوړو چارواکو ترمنځ د اړيکو ټينګول، په ښوونځي کې د نظم راوستل، د ښوونځي د چارو د سمون په موخه د غونډو جوړول او داسې نورې دندې په غاړه لري.

د ښوونځي د مرستيالانو او سرښوونکو دندې د مديرانو د نشتوالي په صورت کې د هغوی د دندو تر سره کول، د ښوونځي سرپرستي کول، د لوست د مهال وېش جوړول، د لوست له توکو، د سوبتيا او ترقي تعليم د کتابونو برابرول او داسي نورو څخه عبارت دي.

د ښوونکو دنده ټولګي ته په وخت راتګ، د زده کوونکو د احوال پوښتنه او د هغوی کورني حالت باندې پوهېدل، د لوست لپاره تياری او د زده کوونکو پوښتنوته ځواب ورکول او د هغوی سمو اوښو روزلو څخه عبارت ده.

ملازمين د ښوونځي د پاک ساتلو دنده په غاړه لري.

زده کوونکي دنده لري چې په خپل وخت ښوونځي ته راشي. دوی بايد په خپلو درسونو کې زيار وباسي. زده کوونکي بايد د خپلو ښوونکو خبروته غوږ ونيسي. زده کوونکي دې له ناسوبتيا څخه په ځانګړې توګه د آزموينې په ورځو کې ځان وژغوری. زده کوونکي دې په خپل سر له ټولګي څخه بهر و نه وځي. دوی بايد د خپل ښوونځي د سمسورتيا په چاروکې برخه واخلي.

زده کوونکي بايد د ښوونځي د چارواکو له خوا ورسپارل شوې دندې په سم ډول سرته ورسوي، چې ښوونځی مو لا نور هم ښه شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په ټولګي کې د زده کوونکو ډلې په لاندې ډول دي:

په خپل وخت ټولګي ته راشي.

....

....

پوښتنې:

۱ـــ په ښوونځي کې د زده‌کوونکو ډلې کومې دي؟

۲ـــ د ښوونځي په چاروکې برخه اخېستل څه ګټه لري؟

۳ـــ که چېرې چارې په ښه توګه تر سره نه شي، څه به پېښ شي؟

له ټولګي څخه د باندې فعالیت:

د ښوونځي د مدیر د دندو په هکله یو مطلب برابر کړئ؟

....

....

(c) ketabton.com: The Digital Library

اووم لوست

د ښوونځي، ښوونې او روزنې تاريخ

موخه:
- زده کوونکي دې په هېواد کې د ښوونځي، ښوونې او روزنې له تاريخ سره آشنا شي.

له لاندې لغتونو سره بلد شئ:

هېواد	مملکت
نظامي	پوځي
پرمختګ	ترقي
پرانيستل	پېرته کول، افتتاح کول

- په پخوا زمانو کې زموږ په هېواد کې ښوونه او روزنه څه ډول وه؟
- زده کوونکو ته څه ډول درس ورکول کېده؟

زموږ په ګران هېواد افغانستان کې د کوچنيانو ښوونه او روزنه له ډېر پخوا څخه دود وه. کوچنيانو ته به په جوماتونو او د دوی په کورونو کې زده کړه کېده. لوستل او ليکل به يې زده‌کول.

ټولګی تر ونې لاندې د سبق ويلو په حال کې

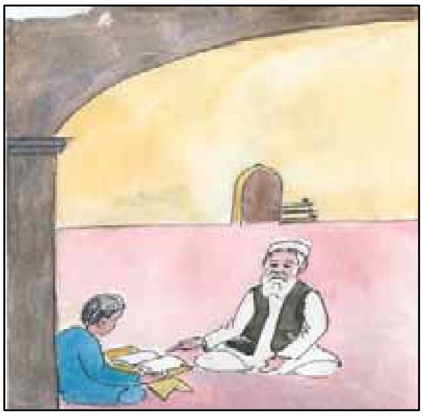
ملا په جومات کې يو ماشوم ته لوست ور زده کوي

د ننني ټولګی د لوست يوه منظره

ننني ښوونځی

(c) ketabton.com: The Digital Library

د رسمي پوهنې بنسټ د امير شير علي خان[۱] د پاچهۍ په وخت کې د دوو ښوونځيو په جوړېدو سره کېښودل شو، چې يويې ملکي او بل يې پوځي و. له هغه وروسته لومړنی عصري ښوونځی د (حبيبيې ليسه) وه چې دامير حبيب الله خان په وخت کې[۲] تاسيس شوه.

د امير امان الله خان په وخت کې[۳] په افغانستان کې ښوونې او روزنې ښه پرمختګ وکړ. د نارينه وو په عصري ښوونځيو سربېره يو ښځينه ښوونځی د (مستورات) په نامه په کابل کې پرانيستل شو. د حبيب الله کلکاني په وخت کې ښوونځي وتړل شول. وروسته بيا د محمد نادرخان په وخت کې د ښوونځيو دروازې بيا د زده‌کوونکو پر مخ پرانيستل شوې او د محمدظاهر خان په وخت کې يې زيات پرمختګ وکړ.

د وخت په تيرېدو او زموږ په هېواد کې د بدلونونو په رامنځته کېدو د پوهنې په سيستم کې زيات بدلونونه راغلل او د نړۍ د ښوونې له کاروان څخه وروسته پاتې شو. په هېواد کې د ډېرو تحولاتو او نوی تعليمي نصاب په جوړېدو اوس زموږ د ښوونې او روزنې سيستم د غوړېدو په حال کې دی.

د لوست غوره مطلبونه په لنډه توګه په خو کرښو کې وليکئ.

....

....

....

پوښتنې:

۱ــ پخوا زموږ په هېواد کې ښوونه او روزنه په څه ډول ترسره کېده؟

۲ــ د حبيبيې ليسه دکوم پاچا په وخت کې پرانيستل شوې ده؟

۳ــ د لومړي ځل لپاره ښځينه ښوونځی د چا په وخت کې او په کوم ځای کې پرانيستل شو؟

له ټولګي څخه د باندې فعاليت:

د لويانو په مرسته د هغو کسانو نومونه وليکئ او په ټولګي کې يې ولولئ چې ستاسې له ښوونځي سره يې ډول، ډول مرستې کړې دي.

۱- (امير شير علي خان له ۱۲۴۲- ۱۲۵۷هــ.ق پورې د افغانستان پاچا و.)

۲- (امير حبيب الله خان له ۱۲۸۰- ۱۲۹۸هــ.ق پورې د افغانستان پاچا و.)

۳- (امير امان الله خان له ۱۲۹۸- ۱۳۰۸هــ.ق پورې د افغانستان پاچا و.)

(c) ketabton.com: The Digital Library

دریم څپرکی

کلی

په کلي کې استوګنه

موخه:

- زده کوونکي دې په کلي کې له ژوند کولو سره آشنا شي.

- په کلي کې د ژوند کولو په هکله څه پوهيږې؟

- په کلي کې ژوند په څه ډول سره منځ ته راغلی دی؟

له لاندې لغتونو سره بلد شئ

ګواښ	تهديد
واک	اختيار
څرځای	د څارويو د څرولو ځای
استوګنځي	د اوسيدو ځای، کور
داړونکي	څيري کوونکي، ځناور
څاروي	حيوانات

پخوا زمانو کې خلکو له دې څخه مخکې چې په کلو کې ژوند پيل کړي، د کوچيانو په څېر ژوند کاوه. دغه ژوند، چې په غرونو او سوځوونکو دښتو کې تېريده، له ستونزو ډک و.

وچکاليو او د هوا ناڅاپي بدلونونو به څرځايونه له منځه وړل. دې کار به خلک په وېره کې اچول او د دوی ژوند به يې له ګواښ سره مخامخ کاوه.

د همدې ستونزو له امله هغوی داسې وپتيیله، په داسې ځايونو کې د تل لپاره پاتې شي، چې هلته اوبه وي.

د اوبو تر څنګ ژوند پيلول د ژوند اړتيا وه. دغه ژوند هغوی ته څه ګټه رسوله او په پای کې يې څه وکړل؟

د کوچيانو د ژوند انځور

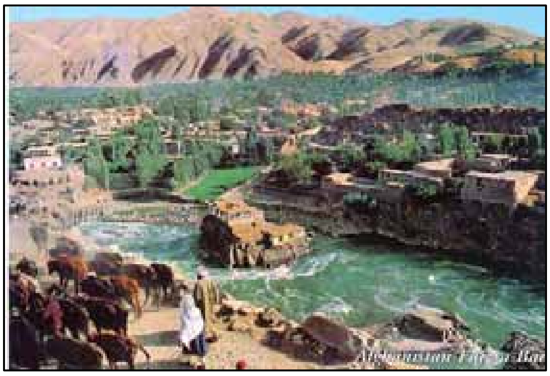

د کليوالي ژوندون انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

ددې نوي ژوند له پیل څخه وروسته هغوی دکال په اوږدو کې اوبه درلودې او هم به یې له هغو ځړې ځایونو څخه چې د دایمي اوبو تر څنګ پراته و، ګټه اخیستله. له دې وروسته یې له یو ځای څخه بل ځای ته د کوچېدو پر ځای په هغو ځایونو کې کلیوالی ژوند پیل کړ، چې تر څنګ یې د سیندونو او چینو په څیر د اوبو دایمي سر چینې پرتې وې. وروسته یې کرار، کرار د شاوخوا سیمو د لاندې کولو په موخه هغوی ته لاسونه ور وغځول او لاندې یې کړې. له دې وروســـته یې د موسم په بدلیدو سره خپل ځایونه نه بدلول، ځکه هغه کورونه چې له ډبرو، خټو او لرګیـو څخه یې جوړول دوی یې له ګرمۍ سړو او ځناورو څخه ساتل.

د لوست غوره مطلبونه په لنډه توګه په دوو کرښو کې ولیکئ.

....

....

پوښتنې:

۱ـ کوچیان ولې له یو ځای څخه بل ځای ته درومي؟

۲ـ د کلیو د منځته راتلو لاملونه ووایئ.

۳ـ کلیوالي ژوند د کوچیانو له ژوند سره څه توپیر لري؟

له ټولګي څخه د باندې فعالیت:

د خپل کلي د جوړېدو په هکله له مشرانو څخه معلومات تر لاسه کړئ او بیا یې خپلو ټولګیوالو ته ولولئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

نهم لوست

د کليوالو کسبونه او لاسي کارونه

موخې:

- زده کوونکو ته دې کليوالي کسبونه او لاسي کارونه ور وپېژندل شي.
- زده کوونکی دې د کليوالي کسبونو او لاسي کارونو له اقتصادي ارزښت سره مينه او اړيکې پيدا کړي.

له لاندې لغتونو سره بلد شئ:

بوخت	لګيا مصروف، مشغول
پياوړی	غښتلی، قوي، ټينګ، کلک، محکم

- په کلي کې څه ډول کسبونه او لاسي کارونه دود لري؟
- د کليوالي کسبګرو څه ډول توليدات د کلي د اوسېدونکو اړتياوې پوره کولای شي؟

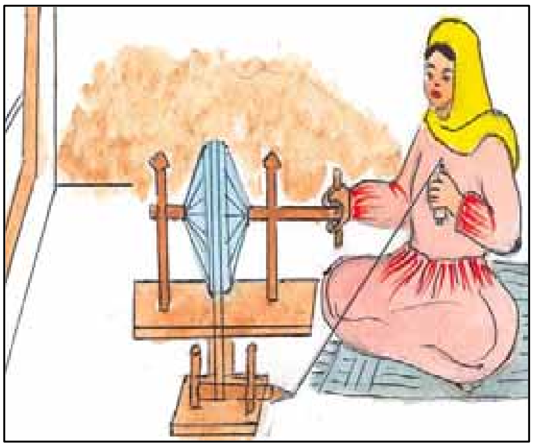

تار وريښل

د کليو اوسيدونکي زياتره د بزګرۍ په چارو بوخت وي، خو د هغې تر څنګ ځينې کسان د خپلو کليوالو د ستونزو او اړتياوو د ليرې کولو لپاره ځينې ځانګړي کسبونه او لاسي کارونه سرته رسوي، لکه: پينګري، ترکاڼي، کولالي، خټګري، ټټاري، زرګري، حلبي سازي، پوزي اوبدل، غالۍ اوبدل، ټغر او سترنجۍ اوبدل، شال اوبدل، لونګۍ اوبدل، جاکټ اوبدل، خامک ګنډل، څرمه ګنډل او داسې نور.

غالۍ اوبدل

درانه کسبونه، لکه: پينګري، خټګري، ترکاڼي او داسې نور د نارينه وو کار دی، په داسې حال کې چې لاسي کارونه، لکه خامک ګنډل، څرمه ګنډل او داسې نور زياتره د ښځو په واسطه تر سره کيږي. په دې ډلې کې غالۍ، ټغر او د خامک ګنډنې ځينې ټوټې د هېواد د صادراتو يوه مهمه

(c) ketabton.com: The Digital Library

برخه جوړوي.

آیا کلیوالي کسبګر د کلیوالو ټولې اړتیاوې پوره کولای شي؟ که د کلیوالو اړتیاوې په خپل کلي کې ترسره نشي نوڅه کوي؟ د کلیوالو کسبګرو تولید ډېر لږ او ساده وي او د خپلو کلیوالو ټولې اړتیاوې نشي پوره کولی. له دې کبله د کلو خلک خپلې اړتیاوې له خپلو نږدې بازارونو څخه پوره کوي.

پښ د کار په حال کې

- د لوست غوره مطلبونه په لنډه توګه ووایاست. د بېلګې په توګه:
- د کلو زیاتره اوسېدونکي د بزګرۍ په چارو بوخت وي.
- ....
- ....

پوښتنې:

۱- د لاسي کارونو کوم ډول تولیدات د هېواد د صادراتو مهمه برخه جوړوي؟

۲- ښځې په کوم ډول کلیوالي کسبونو او لاسي چارو کې برخه اخلي؟

۳- د کلو نارینه په کوم ډول کسبونو کې بوخت وي؟

له ټولګي د باندې فعالیت:

د لویانو په مرسته دکلیوالي کسبونو او لاسي چارو ګټې ولیکئ. د مثال په توګه:

- کورنی اقتصاد پیاوړی کوي.
- ....
- ....

(c) ketabton.com: The Digital Library

لسم لوست

کلی او کرنه

موخې:

- زده کوونکي دې له کرنې سره آشنا شي.
- زده کوونکي دې د کلي د کرنې پیداوار یو له بله سره بېل کړای شي.
- زده کوونکي دې له کرنې سره مینه پیداکړي.

له لاندې لغتونو سره بلد شئ:

غوره کول	خوښول، انتخابول، ټاکل
پیل	شروع کول
پاملرنه	فکر کول، توجه کول
لړ	سلسله

- ستاسې د استوګنې په ځای کې د کرنې کوم ډول پیداوار (محصولات) ډېر دي؟
- آیا تاسې د کرنې په چاروکې له خپلې کورنۍ سره مرسته کوئ؟

د ځمکې یوې کول

هغه شی چې تر نورو د مخه د کلیوالي ژوند د غوره کولو او ښه کیدو لامل شو، د کرنې پیل و. انسانان د بوټو او ونو د ښه کیدو څرنګوالي ته په پاملرنې او د ښې او مناسبې خاورې لرلو له امله په دې وپوهېدل چې د تخمونو په کرلو او اوبه کولو کولی شي خپل ځانته خواړه برابر کړي. په کرنې باندې په بوختېدو یې وکړای شول چې زیات حاصلات لاس ته راوړي.

د غنمو ریبل (غنم لو)

ستاسو په کلي کې څه څه شیان کرل کیږي؟
زموږ د هېواد بېلابېل ځایونه بېلابیله آب هوا لري. له دې امله کرنیز محصولات یې هم بېلابېل دي. په کلو کې پر بزګرانو سربېره، ښځې او نارینه هم له هغوی سره د کرنې په چارو کې مرسته کوي.
زموږ د هېواد غلې، سابه، مېوې او نور بوټي په لاندې ډول دی:

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱. غلې لکه: غنم، وريجې، وربشې او جوار
۲. حبوبات لکه: لوبيا، چنې (نخود) مشنگ، باقلې او مې (ماش)
۳. غوړلرونکي تخمونه لکه: پندانه (پنبه دانه)، کونځلې، زغر، شړشم او لمر گلي
۴. طبي بوټي لکه: هنجه، باديان او خوږه ولې
۵. خواږه بوټي لکه: گني، چغندر
٦. تازه مېوې لکه: انگور، زردآلو، گيلاس، آلوبالو، شفتالو، توت، منې، ناک، انار، خټکې، هندوانه، مالټه، نارنج او ليمو.
۷. وچې ميوې، لکه: بادام، پسته، غوز، اوجلغوزي.
۸. د سبو ډولونه لکه: بانجان، باټينگر، کدو، هوږه، پياز، مرچ، کچالو او داسې نور.

پر پورتنيو کرنيزو محصولاتو سربيره د هېواد په ځينو ولايتونو کې يولړ ځنگلونه هم شته چې له ميوو او لرگيو څخه يې گټه اخېستل کيږي.

وچې او تازه مېوې او ځينې طبي بوټي بهرنيو هېوادونو ته لېږل کېږي چې د هېواد د صادراتو مهمه برخه جوړوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د زده کوونکو هره ډله دې د خپلې سیمې کرنیـز محـصولات ولیکي.

....

....

پوښتنې:

۱. ستاسې د اوسیدو په ځای کې کوم ډول بوټي او مېوې زیات اقتصادي ارزښت لري؟

۲. کرنه زموږ په کورني ژوندانه کې څه ارزښت لري؟

۳. ولې د یوې سیمې کرنیز حاصلات د بلې سیمې له کرنیزو حاصلاتو سره توپیر لري؟

له ټولګي څخه د باندې فعالیت:

زده کوونکي دې د ښوونځي او یا د کور د انګړ په یوې برخې کې ښکلي ګلان وکري.

زده کوونکي دې د مور او پلار په مرسته د طبي بوټو نومونه ولیکي.

....

....

....

SS(P)0407

(c) ketabton.com: The Digital Library

یولسم لوست

کلی او څاروي

موخې:	
-	زده کوونکي دې له مالدارۍ سره آشنا شي.
-	زده کوونکي دې د څارویو د روزلو لارې چارې زده کړي.

له لاندې لغتونو سره بلد شئ:

وس	توان، طاقت
اهلي	هغه څاروي چې په کورونو کې روزل کیږي
ډله	ګروپ

- په کلي کې څه ډول کورني حیوانات روزل او ساتل کیږي؟
- په کلو کې څوک د مالدارۍ له حاصلاتو څخه ګټه اخلي؟

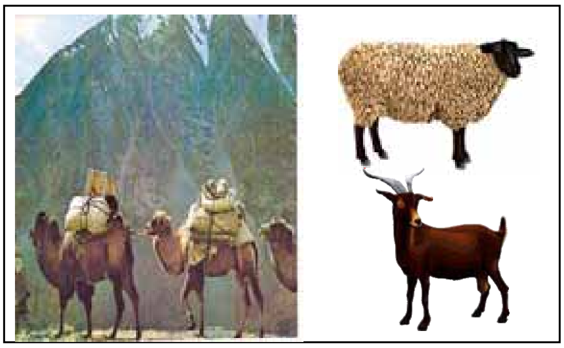

مالداري اصلاً د کوچیانو دنــده ده، خو دکلو اوسیدونکي هم د اړتیا له مخــې ځیني اهلي څاروي لکه، غواوې، غوایان، اوښان، پسونه، مېږې، وزې، آسان، خره او کچرې د خپل وس او اړتیا پـــه انـــدازه ساتي. څرنګه چې د اهلي څـــارویو روزل اوساتل له کلیوالو سره د هغوی د اقتصاد په پیاوړتیا کې مرسته کوي، له دې امله د هغوی لـــه ساتنې سره مینه لري.

د کلیو خلک ولې اهلي څاروي ساتي؟

هغسې چې د کلي د ژوندانـــه کچـــه د ښارونو د ژوندانه د کچې په پرتله ډېره ټیټه ده او د ژوندانه اړتیاوې یې په آسانۍ سره نه پوره کېږي، له همـــدې کبلـــه د کلـــو د اوسیدونکي د خپلو اړتیاو د پوره کولو لپاره یو شمېر لاندیني اهلي څاروي روزي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

لکه آس، غويي او خر د بارونو په وړلو راوړلو او د کروندې په يوې کولو کې ورڅخه کار اخېستل کيږي.

د څينو محـــصولاتو څخـــه لکـــه، شـــيدې، وړی، پوستکي او غوښې ګټه اخلي.

د مالدارۍ محصولات، لکه پېښه (د قـــره قلـــۍ پوستکي)، وړی، د څارويو پوستکي، پردې سربېره چې د هېواد په دننه کې ترې ګټه اخېستل کېږي، بهر ته هم صادرېږي او د هېواد د صادراتو مهمه برخه جوړوي.

تـولګي دې په ډلو ووېشل شي، هره ډله دې د خـــپلې ســـيمې د مالدارۍ محصولات وليکي.

....

....

پوښتنې:

۱. ستاسې د کلي د مالدارۍ له محصولاتو څخه کوم شيان بهر ته لېږل کېږي؟

۲. ستاسې د سيمې د مالدارۍ له محصولاتو څخه کوم يو يې يوازې ستاسې په کلـــي کـــې کارول کېږي؟

۳. اهلي څاروي د څه شي لپاره روزل کيږي؟

له ټولګي څخه د باندې فعاليت:

زده کوونکي دې د خپل مور او پلار په مرسته د مالدارۍ ګټې وليکي، د مثال په توګه:

د هغوی له محصولاتو څخه لکه: شيدې، کوچ، او مستې، ګټه اخيستل کيږي.

....

....

(c) ketabton.com: The Digital Library

څلورم څپرکی

ښار

ښاري ژوند

د لاندې لغتونو سره بلد شئ:

پرتله	مقايسه کول
پوړ	منزل
توپير	فرق
لګيا	بوخت
واټن	فاصله

موخه:
زده کوونکي دې له ښاري ژوند سره بلد شي.

- د ښاري ژوند په هکله څه معلومات لرئ؟
- ښاري او کليوالي ژوند يو له بل سره څه توپيرونه لري؟

په ښارونو کې زيات شمېر خلک ژوند کوي. د ښارونو ګڼه ګوڼه د کلو په پرتله زياته ده. په ښار کې دولتي ادارې، روغتونونه، ښوونځي او مدرسې وي او په کلو کې زياتره خلک په کرنه او مالدارۍ لګيا وي.

د کابل ښار انځور

د هرات ښار انځور

د ښار زياتره اوسيدونکي په کارخانو، هټيو او دولتي ادارو کې په کار بوخت وي. په ښار کې د کورونو او د کار ځايونو ترمنځ واټن زيات وي. ځينې خلک د تګ او

راتګ په وخت کې له ترانسپورټي وسایطو، لکه موټر، موټر سایکل، بایسیکل او نورو څخه کار اخلي.

د ټولګي زده کوونکي په څو برخو ووېشئ. د زده کوونکو هره برخه دې د ښار د ښېګڼو په هکله معلومات چمتو او په ټولګي کې دې یې بیان کړي.

- ....
- ....

پوښتنې:

۱ـ ولې په ښار کې د کلیو په پرتله ګڼه ګونه زیاته وي؟
۲ـ ولې په کلیو کې د ښارونو په پرتله کرنه زیاته وي؟
۳ـ ولې په ښارونو کې څو پوړیزه ودانۍ زیاتې جوړېږي؟

له ټولګي څخه د باندې فعالیت:

زده کوونکي دې د کورنۍ په مرسته د ښار او ښاروالۍ د کار کوونکو دندې په ګوته کړي.

- ....
- ....

(c) ketabton.com: The Digital Library

دیارلسم لوست

ښاري کسبونه

موخه:	
زده کوونکي دې ښاری کسبونه وپېژني.	

له لاندې لغتونو سره بلد شئ:

ګومارل	بوختول، مشغولول، ټاکل، مقررول
بوخت	لګیا، مصروف

- ستاسې پلار په څه کسب او کار بوخت دی؟
- په ښار کې څه ډول کسبونه شته؟

په ښارونو کې زیات شمېر خلک ژوند کوي. په ښار کې هر ډول کسبونه، لکه: پېنګري، مسګري، زرګري، خټګري، ترکاڼي، کولالي، خیاطي او داسې نور شته.

کله چې موږ ښارته لاړ شو، هلته د انسانانو په لاس جوړ شوي ډول ډول شیان ګورو. لکه، موټر، موټر سایکل، بایسیکل، راډیو، تلویزیون، بېلابېل ټوکران، د کور سامان او داسې نور. یو زیات شمېر خلک په دې کارونو ګومارل شوي دي. د ښار نور اوسېدونکي په نورو کارونو لکه: طبابت، دوکانداری، ماموریت ښوونه او روزنه بوخت دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ټولګي زده کوونکي په څو برخو وویشئ. هره برخه دې د ښار د یو کسب په هکله معلومات ورکړي.

- ....
- ....

پوښتنې:

۱ــ پښتان د خلکو د اړتیاوو لپاره څه شیان جوړوي؟

۲ــ د ترکاڼۍ په هکله معلومات ورکړئ.

۳ــ د ښاري کسبونو نومونه واخلئ.

له ټولګي څخه بهر فعالیت:

زده کوونکي دې د خپلې کورنۍ په مرسته هغه کسبونه چې د دوی په سیمه کې موجود دي، ولیکي او په ټولګي کې دې یې ولولي.

- ....
- ....

(c) ketabton.com: The Digital Library

څوارلسم لوست

ترافيکي مقررات

موخه:
زده کوونکي دې ترافيکي مقررات وپېژني.

له لاندې لغتونو سره بلد شئ:

اشاره	نښه
موظفين	ګومارل شوي
پياده رو	پلې لار

- ترافيکي نښې پېژنئ؟
- د ترافيکي کار کوونکو دنده څه ده؟
- ترافيکي مقررات ولې را منځته شوي؟

له سړک څخه د تېرېدو په حال کې بايد ترافيکي نښو ته پام وکړو او هغه مراعات کړو.
په څلور لاروکې ترافيکي څراغونه شته. ترافيکي څراغونه درې رنګه لري، زرغون رنګ له سړک څخه د تېرېدو او حرکت نښه ده، ژېړ رنګ د چمتو والي نښه، او سور رنګ د درېدلو نښه ده.

له سړک څخه د تيريدو په حال کې بايد د ترافيک د کار کوونکو لارښوونو ته پام وکړو. له موټر څخه د کښته کيدو وروسته بايد له هغې لارې څخه ګټه واخلو، چې د خلکـو د تګ او راتګ لپاره ټاکل شوې ده.
ترافيکي کار کوونکي دنده لري، چې په څلور لاروکې ترافيکي نظم په پام کې ونيسي. موږ بايد ترافيکي قوانين او مقررات مراعات کړو، چې له کومې ترافيکي پېښې سره مخامخ نه شو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ټولګي زده کوونکي په څو برخو وویشئ. د زده کوونکو هره برخه دې خالي ځایونه ډک او په ټولګي کې دې، ووايي.

۱- آیا پوهېږئ چې ترافیکي څراغونه د سړکونو په کوم ځای کې موقعیت لري؟

۲ - زرغون رنګ له سړک نه د تېریدو اشاره ده.

۳- ....

۴- ....

پوښتنې:

۱_ ترافیکي پېښې ولې را منځته کېږي؟

۲_ د ترافیکي پېښو د مخنیوي لپاره باید څه وکړو؟

۳_ هغه څوک چې په ترافیکي مقرراتو عمل نه کوي، څه ورته پېښیږي؟

له ټولګي څخه د باندې فعالیت:

هریو زده کوونکی دې د خپلې کورنۍ په مرسته د ترافیکي کار کوونکو د دندو په هکله معلومات چمتو او په ټولګي کې دې یې بیان کړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پنځلسم لوست

دولتي اداري

موخه:

زده کوونکي دې دولتي اداري وپېژني.

له لاندې لغتونو سره بلد شئ:

پلازمېنه	پايتخت
روابط	اړيکې
غوره	مهم، عمده، په زړه پورې
اړتيا	ضرورت

- زموږ په وطن کې کومې دولتي اداري شته؟
- دغه اداري کومې دندې ترسره کوي؟

هر دولت د نظم او قانون د ټينګولو او په هېواد کې د کارونو د سرته رسولو لپاره ځينو ادارو ته اړتيا لري، چې دغه اداري د وزارت په نوم ياديږي. لکه: له وطن څخه د دفاع او امنيت ټينګول، مخابرات، ښوونه او روزنه، حمل ونقل ، روغتيا، کرنه، صنايع او داسې نور. وزارتونه د هېواد په پلازمېنه کې موقعيت لري او د هر وزارت استازي د رياست تر نامه لاندې په ولايتونو او د مديريتونو په نامه په ولسواليو کې کار کوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

سرتېري د هېواد د پولو د دفاع، پولیس د کورني یا داخلي نظم او امن راوســـتلو او د قانون پلي کولو، ملکي مامورين د هېوادوالو د نورو کارونو، ښوونکي د وطن د اولادونـــو د ښووني او روزني د چارو په ترسره کولو بوخت دي.

د ټولګي زده کوونکي په څو ډلوووېشئ. هره ډله دې د لوســـت غوره مطلبونه ټولګیوالو ته ولولي.

- ....
- ....

پوښتني:

۱– هر دولت د ښه نظم د ټينګښت په خاطر څه شي ته اړتیا لري؟

۲– سرتېري په وطن کې کومې دندې سرته رسوي؟

۳– په ښوونځي کې د ښوونکي دندې وښاياست؟

له ټولګي څخه د باندې فعالیت:

هر یو زده کوونکي دې د کورنی په مرسته د وزارتونو نومونه ولیکي او په ټولګي کې دې يې بيان کړي؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

شپاړسم لوست

د ښارونو ډولونه

دا لاندې لغتونه وپېژنئ:

سیمساري	د ښځو د سینګار د شیانو هټۍ (دکان)
پښ	آهنګر
بزازی	د ټوکرانو پلورلو هټۍ
ککړ	چټل، لړلی، ناپاک

موخې:
- زده کوونکي دې د ښارونو ډولونه وپېژني.
- ښارونه د نقشې پر مخ پیدا کړي.

- تاسې په څه ډول ښار کې ژوند کوئ؟

ځینې ښارونه کوچني دي، چې بازارونه یې لږ دوکانونه لري او یو لږ شمېر کسبګر په کې کار کوي. دې ډول ته ښارګوټې وايي. داسې ښارونه د خپل اړتیا وړ مواد له لویو ښارونو څخه راوړي. په لویو ښارونو کې لوی بازارونه وي، چې د هغو په ټاکلو ځایونو کې د پښانو، مسګرانو، حلبي جوړونکو، بزازانو، سیمسارۍ، د خوراکي شیانو او داسې نورو دوکانونه وي او هره برخه یې د هغه اړوند کسب او کار دکوځې په نوم یادیږي.

زموږ په ګران هېواد کې لوی او تاریخي ښارونه شته، لکه: کابل، کندهار، هرات، مزارشریف او نور.

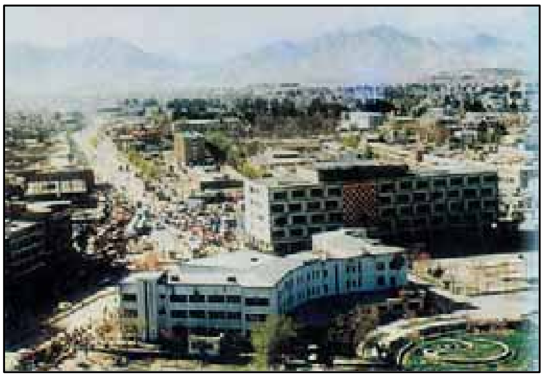

لوی ښار

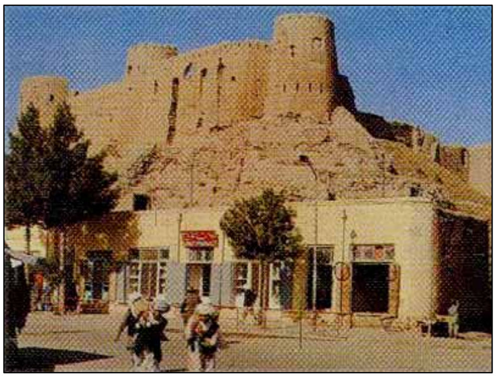

کوچنی ښار

په ښار کې د خلکو ګڼه ګوڼه زیاته وي. که چېري د ښار پاکوالي ته کلکه پاملرنه و نه شي، د ښار چاپېریال ژر ککړیږي او د دغه چاپیریال خلک په ډول، ډول ناروغیو اخته کېږي. موږ ته لازم دي چې خپل ښار لکه خپل کور وګڼو. د ښار ټول مقررات په خپل ځان ومنو او په ترافیکي قوانینو باندې یې ځان پوه کړو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

زموږ د وطن لوی ښارونه له .... څخه عبارت دي.

– ....

– ....

پوښتنې:

۱. ناپاکه چاپېريال څه زيانونه لري؟

۲. لوی او کوچني ښارونه له يوبل سره څه توپير لري؟

۳. هغه خلک چې په ښارونو کې ژوند کوي په کومو کارونو بوخت دي؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوولسم لوست

د افغانستان مهم او تاریخي ښارونه

موخه: زده کوونکي دې د افغانستان مهم او تاریخي ښارونه وپېژني.

- د افغانستان د څو مهمو ښارونو نومونه واخلئ؟
- د افغانستان د تاریخي ښارونو نومونه واخلئ؟

افغانستان یو لرغونی هېواد دی چې د بلخ (ام‌البلاد)، هرات، بامیانو، کابل، کاپیسا، بست، غـــور او غزنی په څېر لرغوني او تاریخی ښارونه لري. د وړېښمو مشهوره لاره له همـــدې ځــای څخــه تېریدله چی د هند او چین هېوادونه یې له اروپا سره نښلول. د وخت په تېریدو د ژوند پـــه مختلفـــو څانگو کې پرمختگونـه منځ ته راغلل او ښارونه هم پراخ شول. نن زموږ د هېواد مهم او لوی ښارونه کابل، مزار شریف، کندهار، هرات، جلال آباد، کندز، بامیان او گردیز دي.

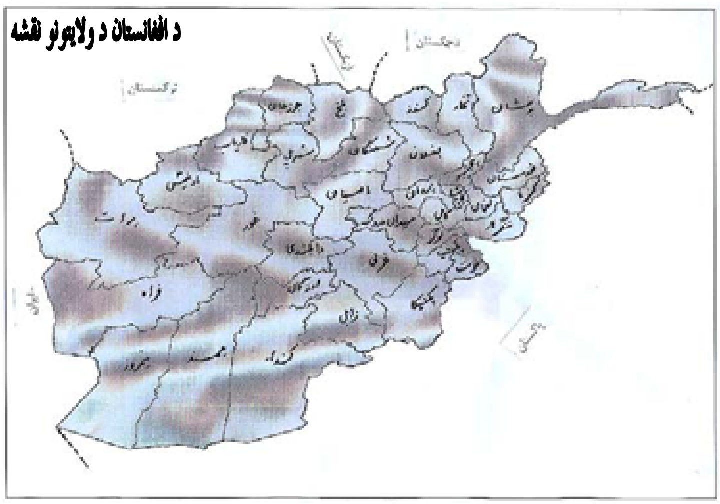

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ټـولګي زده کوونکي په مختلفو ډلو ووېشئ. هره ډله دې د افغانستان مشهور ولایتونه لکه: کندهار، مزار شریف، پـــروان، کندز، پکتیا، هرات ، بامیان، غور او غزنې د نقـــشې پـــرمخ نښاني کړي.

پوښتنې:

١- کوم ښار ته (ام البلاد) وايي؟

٢- د ورېښمو لارې کومې سیمې سره نښلولې؟

٣- د افغانستان د څلورو تاریخي ښارونو نومونه واخلئ؟

٤- د افغانستان د اوسنیو پنځو مهمو او لویو ښارونو نومونه واخلئ؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

د نړۍ لوی ښارونه

موخه:

- زده کوونکي دې د نړۍ له لويو ښارونو سره آشنا شي.

دا لاندې لغتونه وپېژنئ:

نفوس	وګړي
تجارت	سوداګري
ستون	کرښه، ليکه، پايه
ګڼ ميشت	زيات اوسيدونکي

– **د نړۍ د يوڅو لويو ښارونو نومونه اخيستلای شئ؟**

د نړۍ ځينې ښارونه ديني او مذهبي ارزښت لري، لکه: مکه معظمه، مدينه منوره، بيت المقدس، واتيکان او ځينې د نفوس د زياتوالي، صنعت او تجارت له امله د اهميت وړ دي، لکه نيويارک، نوی ډهلی، توکيو، لندن، پاريس او نور.

د مدينې منورې ښار

په نړۍ کې زيات **ګڼ ميشت ښارونه شته، چې د** اوسيدونکو شمېر يې له لسو ميلونو څخه اوړي، لکه: د امريکا په متحده ايالتونو کې نيويارک، په جاپان کې توکيو، په انګلستان کې لندن، په روسيه کې مسکو،په هند کې بمبيي، په چين کې پيکن اوپه اندونيزيا کې جاګارتا.

د لندن ښار

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ټولګي زده کوونکي په څو ډلو بانديې ووېشئ. د هرې ډلې زده کوونکي دې په خپلو کتابچو کې د ښي لاس د ستون کلمې د کيڼ لاس له کلمو سره ونښلوي.

تهران	عربستان
واشنګټن	انګلستان
لندن	اندونيزيا
جاګارتا	امریکا
مکه معظمه	ایران

پوښتنې:

۱– د سمو جملو په وړاندې د (ص) توری او د ناسمو جملو په وړاندې د(غ) توری ولیکئ.

مسکو، د امریکا پایتخت دی. (　　　　)

توکیو د جاپان پایتخت دی. (　　　　)

مزارشریف د افغانستان پایتخت دي (　　　　)

لندن د انګلستان پایتخت دي. (　　　　)

SS(P)0407

(c) ketabton.com: The Digital Library

نولسم لوست

د ښاري ژوند چاپېريال

موخه:
زده کوونکي دې د ښاري ژوند له چاپیریال سره بلد شي.

دا لاندې لغتونه وپېژنئ:

خځلي	راټوله شوې ناپاکي
لامل	سبب، علت

- تاسې چېرته ژوند کوئ؟
- ونې او ځنګلونه د ژوندانه چاپېریال ته څه ګټه رسوي؟

پاک اوسمسور چاپیریال

په ښارونو کې د وګړو او اوسېدونکو زیاتوالی د اوبو، خوراکي او د سون د توکو (موادو) د ډېر لګښت او په چاپیریال کې د خځلو د انباریدو لامل ګرځي، چې ډول ډول ناروغۍ منځ ته راوړي. دا داسې یوه ستونزه ده، چې د ښار په ټولو اوسیدونکو پورې اړه لري. له دې امله د ښار ټول اوسیدونکي باید د خپل ښار په پاکوالي، نظم او سمسورتیا کې برخه واخلي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

زده کوونکي دې په ډلو وويشل شي. هره ډله دې له ورکـړ شوي مثال سره سم څو جملې وليکي.

د ښار هر يو اوسيدونکی بايد د چاپېريال په پاکوالي کـې کوم کار وکړي.

- ....
- ....

پوښتنې:

١- ښاروالي د چاپېريال په ساتنه کې څه رول لري؟

٢- څنګه موږ کولای شو چې خپل چاپېريال پاک وساتو؟

٣- ناپاکه چاپېريال د انسانانو په ژوند کې څه اغيزه لري؟

له ټولګي څخه د باندې فعاليت:

زده کوونکي دې د خپلو مشرانو په مرسته د پاك چاپېريال د ګټې په هکله يوڅه وليکي او په ټولګي کې دې يې ولولي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

شلم لوست

پنځم څپرکی

زموږ هېواد

ملي بیرغ

موخې:

- زده کوونکي باید له ملي بیرغ سره آشنا شي.
- زده کوونکي دې د ملي بیرغ په اهمیت پوه شي.

دا لاندې لغتونه وپېژنئ:

ښکېلاکګر	استعمار ګران
ځانګړې	خاص، ټاکلی
احاطه	د یوه شي ګرد چاپېره
ویاړ	فخر
سمبول	علامه، نښه

- بیرغ د څه شي نښه ده؟
- زموږ ملي بیرغ څو رنګونه لري؟

که چېرې ملي بیرغ ته وګورئ، وبه وینئ چې درې رنګه لري: تور، سور او زرغون. د بیرغ رنګونه له کیڼ څخه ښي خواته یو د بل تر څنګ په مساوي برخو جوړ شوي دي. دا رنګونــه د هېواد په تاریخ کې ځانګړی مفهوم لري.

- تور رنګ زموږ په هېواد کې د ښکېلاکګرو او تېرې کوونکو توره نښه ده.
- سور رنګ د هېواد د خپلواکۍ د لارې د شهیدانو د سرو وینو نښه ده.
- زرغون رنګ د سمسورتیا او آبادۍ نښه ده. دغه رنــګ په افغانستان او ټوله اســـلامي نړۍ کې د پاملرنې وړ دی او خلک ورته په ډېر ارزښت قایل دي.

د افغانستان د ملي بیرغ نښان له سپین رنګــه محراب او منبر څخه عبارت دی، چـــې پـــه دووخندو کې دوه بیرغونه لري. د منځ په پورتنۍ برخه کې یې د(لا اله الا الله محمد رسول الله)

(c) ketabton.com: The Digital Library

پاکه او سپیځلې کلمه، الله اکبر او د راختلو په حال کې د لمر وړانګې، لاندینۍ برخه کې یې د (۱۲۹۸ لمریز) کال نېټه او د افغانستان نوم او په دوو څنډو یې د غنمو وږي را تاو شوي دي. محراب او منبر یې زموږ د خلکو د مسلمانۍ او د غنمو وږي د هېواد کرنیز توب څرګند وي. ملي بیرغ د هېواد د تاریخ په اوږدو کې زموږ د خلکو د ملي یووالي، خپلواکۍ او د ځمکنۍ بشپړتیا څرګندوی دی.

د ملي بیرغ ارزښت:

- ملي بیرغ د ملي یووالي او ویاړ نښه ده.
- ملي بیرغ د هېواد د تاریخ څرګندوی دی.
- ملي بیرغ د هېواد د خپلواکۍ او آزادۍ سمبول دی. له دې امله باید د هغه درناوی وشي او باید د خپلو نیکونو په شان لکه د سترګو د کسي په څېر وساتل شي.

د ټولګي دننه فعالیت

- د زده کوونکو هره ډله دې لاندې جملې بشپړې او له نورو سره دې خبرې پرې وکړي.

۱. ملي بیرغ د .... نښه ده.
۲. ملي بیرغ د..................... څرګندوی دی.
۳. ملي بیرغ زموږ د................ نښه ده.

پوښتنې:

۱. زموږ د ملي بیرغ رنګونه د څه شي استازیتوب کوي؟
۲. ولې باید دخپل ملي بیرغ درناوی کوو؟

له ټولګي څخه د باندې فعالیت:

- د ملي بیرغ په هکله څه احساس کوئ. د خپلو مشرانو په مرسته یو مطلب جوړ کړئ او په ټولګي کې یې ولولئ.

- د زده کوونکو هره ډله دې د کاغذ او رنګه قلم په واسطه ملي بیرغ جوړ او په ټولګي کې دې یې نورو ته وښيي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

یو ویشتم لوست

څلور اصلي سمتونه (لوري)

موخه:

- زده کوونکي دې لوري و پېژني.

دا لاندې لغتونه وپېژنئ:

طلوع	لمر راختل
غروب	لمر ښکته کېدل، پریوتل
نماینده	پلاوی، استازی

لمر هره ورځ له یوې خوا څخه راخېژي او بلې خواته پریوزي. انسانانو د لورو د پېژندلو لپاره د لمر له راختلو او پریوتلو څخه ګټه اخستې ده.

د لمر د راختلو خوا د ختیځ (شرق) په نامه یادوي. د لمر پریوتلو ته لویدیځ (غرب) وایي. که موږ د لمر پریواته خواته داسې ودرېږو، چې شا مو د لمرخاته خواته وي په دې صورت کې به زموږ ښي خوا ته شمال او کیڼ خوا ته به مو سهیل وي. دا څلور خواوې چې نومونه یې واخیستل شول د اصلي څلورو خواو په نامه یادېږي. څلور خواوې د قطب نما او مقناطیسي میلې په واسطې سره هم ټاکلای شو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

زده کوونکي دې په ځلورو ډلو ووېشل شي. هره ډلــه دې د يــوې اصلي خوا په لوري ودرېږي او ځلور خواوې دې پيدا کړي او وروسته دې د هرې ډلې استازی خپل فعاليت نورو ته په عملي توګه ور وښيي.

پوښتنې:

۱. د ځلورو اصلي خواوو نومونه واخلئ؟

۲. انسانان د لورو د پېژندلو لپاره له کومې طريقې څخه ګټه اخلي؟

۳. که تاسو مخ په لمرخاته ودرېږئ، ستاسو مخې، شا، ښی لاس او کيڼ لاس ته به کوم لوري واقع وي.

له ټولګي نه د باندې د زده کوونکو فعاليت:

۱- د وزګارتيا په وخت کې کله مخ په لمر خاته يا لمر پريواته او نورو لورو خواته ودرېږئ او وګورئ چې څرنګه کولای شئ سمتونه پيدا کړئ.

۲- د خپلې کورنۍ له مشرانو څخه پوښتنه وکړئ چې د شمال او ختيځ ترمنځ لوري په څه نامه ياديږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دوه ويشتم لوست

څلور فرعي سمتونه (لوري)

موخه:

- زده کوونکي دي فرعي لوري وپيژني.

دا لاندې لغتونه وپيژنئ

اصلي لوري	ختيځ، لويديځ، شمال، جنوب
فرعي لوري	فرعی لوري د دوو نږدې اصلي لورو تر منځ موقعيت لري.
لوري	خوا
لويديځ	غرب
ختيځ	شرق
ګاونډی	همسايه

– د سوېل او لويديځ لورو منځ ته څه وايي؟

– يوه کوټه څلور ديواله لري، چې هر ديوال

يې يو اصلي لورى ښيي. آيا پوهېږئ چې دکوټې څلور ګوټونه (کونجونه) کوم لوري راښيي؟

فرعي لورى	اصلي لورى	فرعي لورى
اصلي لورى		اصلي لورى
فرعي لورى	اصلي لورى	فرعي لورى

ختيځ، لويديځ، شمال او سـوېل خوا وو ته اصلي لوري وايي. فرعي لوري د دوو اصلي لورو په منځ کې يو د بل تر څنګ واقع دی. هغه لورى چې د شمال او ختيځ په مــنځ کــې پروت دی، د شمال ختيځ په نوم او هغه سمت چې د شمال او لويديځ په منځ کې پروت دی د شمال لويديځ په نوم ياديږي.

په همدې توګه هغه لورى چې د سـوېل او ختيځ په منځ کې واقع دی، د سـوېل ختيځ په نامه او هغه لورى چې د سوېل او لويديځ په منځ کې پروت دی د سوېل لويديځ په نوم ياديږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

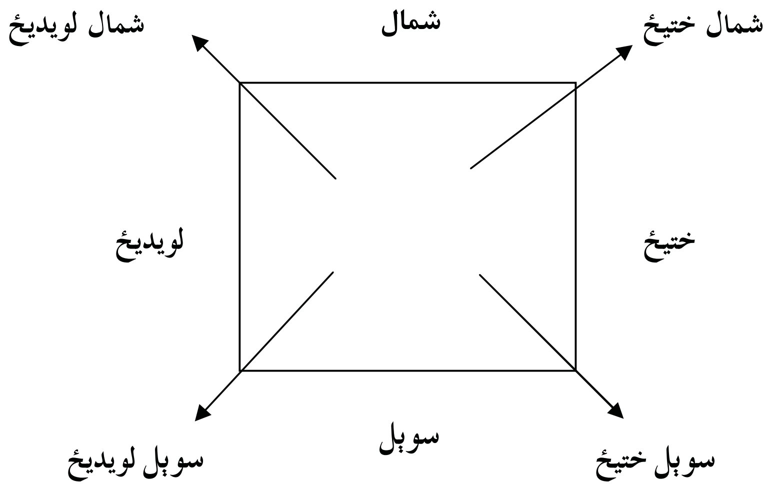

خالي ځایونه په مناسبو کلمو ډک کړئ:

د شمال اوختیځ منځ ته .... وايي.

د ختیځ او سوېل منځ ته .... وايي.

د شمال اولویدیځ منځ ته .... وايي.

د سوېل او لویدیځ منځ ته .... وايي.

پوښتنې:

۱- د فرعي څلورو خواو نومونه واخلئ؟

۲- ستاسو د کور شمال ختیځ لورته د چا کور واقع دی؟

۳- ستاسو د ښوونځي شمال لویدیځ لوري ته څه شی واقع دی؟

۴- ستاسو د سیمې د جومات سوېل لویدیځ ته کوم ځای موقعیت لري؟

۵- ستاسو د کور سوېل ختیځ خواته کوم ځای موقعیت لري؟

له ټولګي نه د باندې د زده کوونکو فعالیت:

کله چې خپل کورته راغلی وګورئ چې په اصلي او فرعي سمتونو کې ستاسو ګاونډیان څوک دي. دا خبره سبا په ټولګي کې بیان کړئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

درويشتم لوست

نقشه او د هغې څلور خواوې

موخې:

- زده کوونکي دې د نقشې په مخ لوري وپيژني.
- له بېلابېلو نقشو سره د زده کوونکو آشنا کول.

دا لاندې لغتونه وپېژنئ

لوري	خواوې
علامه	نښه
ځير	په غور سره يوه شي ته کتل، دقت کول

– د نقشې په مخ سمتونه څنګه پيداکولای شئ؟

نقشه داسې وسيله ده، چې د هغې په واسطه د ځمکې د مخ هېوادونو او مختلفو سيمو په باره کې معلومات لاس ته راوړو. جغرافيايي نقشه موږ ته د وچو، د سمندرونو، غرونو، سيندونو، ځنګلونو، ښارونو او نورو موقعيت راښيي. نقشه ډېر ډولونه لري، لکه طبيعي نقشه، سياسي نقشه او نور. په نقشه کې داسې علامې کېښودل چې هره يوه يې مختلف ځايونه ښيي.

د شمال لورى د نقشې پورته خواته، د سوېل (جنوب) لورى د نقشې کښته خوا ته، ختيځ لورى د نقشې ښي لاس ته او د لويديځ لورى د نقشې کين لاس ته وي. تاسې کولای شئ، دا لوري د خپلو کتابونو په نقشو او يا پر ديوال باندې په ځړول شوو نقشو کې و ګورئ. که موږ کتاب يا نقشه خپلې مخې ته د ميز په سر کېږدو، هغه لورى چې موږ ته مخامخ او له موږ نه لېرې واقع دى، د شمال لورى او هغه لورى چې موږ ته نږدې دى د جنوب لورى دى. زموږ ښي لاس ته د نقشې ختيځ لورى او کيڼ لاس ته د نقشې لويديځ لورى دى.

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغه نقشه چې غرونه اوسیندونه په کې ښودل شوی وي، د طبیعي نقشې په نامه یادېږي. هغه نقشه چې ولایتونه، ښارونه، پلازمېنې، بندرونه، ګډې پولې او هېوادونه په کې ښودل شوي وي د سیاسي نقشې په نامه یادیږي.

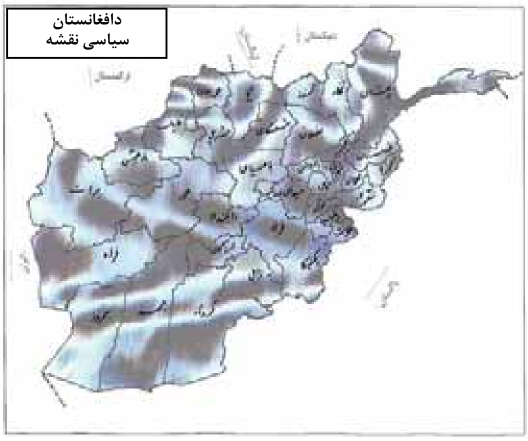

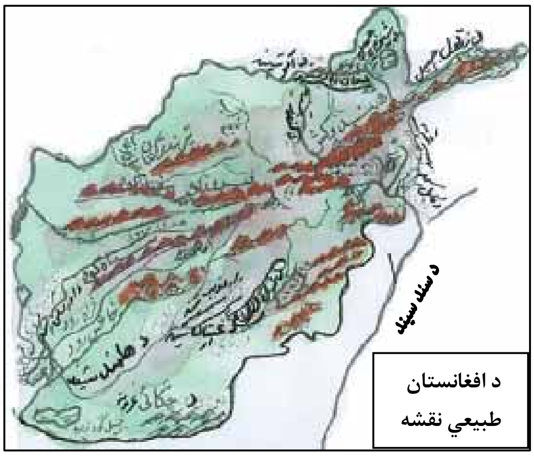

زده کوونکي دې په څو ډلو ووېشل شي، بیا دې د هرې ډلې زده‌کوونکي خالي ځایونه د نقشې له مخې په مناسبو جملو سره ډک کړي. د افغانستان لویدیځ ته (   ) موقعیت لري. د افغانستان شمال ته د (   ) (   ) او (   ) جمهوریتونه پراته دي. د چین د خلکو جمهوریت زموږ د هېواد (   )خواته پروت دی.

پوښتنې:

۱_ څو ډوله نقشې پېژنئ؟

۲_ د نقشې پرمخ څرنګه لوري موندلای شئ؟

۳_ د نقشې پرمخ اصلي او فرعي لوري وښیئ؟

ټولګي نه د باندې د زده کوونکو فعالیت:

داسې یوه نقشه رسم کړئ، چې د هغې پرمخ دخپل کور جومات او ښوونځي ځایونه وښودلای شئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

څلور ويشتم لوست

زموږ د هېواد څلور خواوې

موخه:

- زده کوونکي دې د افغانستان له ګاونډيانو سره آشنا شي.

دا لاندې لغتونه وپېژنئ:

ګاونډي	همسايه
نړۍ	دنيا
غوره	ټاکلی، انتخاب، سم

- افغانستان د نړۍ په کومه برخه کې پروت دی؟
- د افغانستان څلورو خواوو ته کوم هېوادونه پراته دي؟

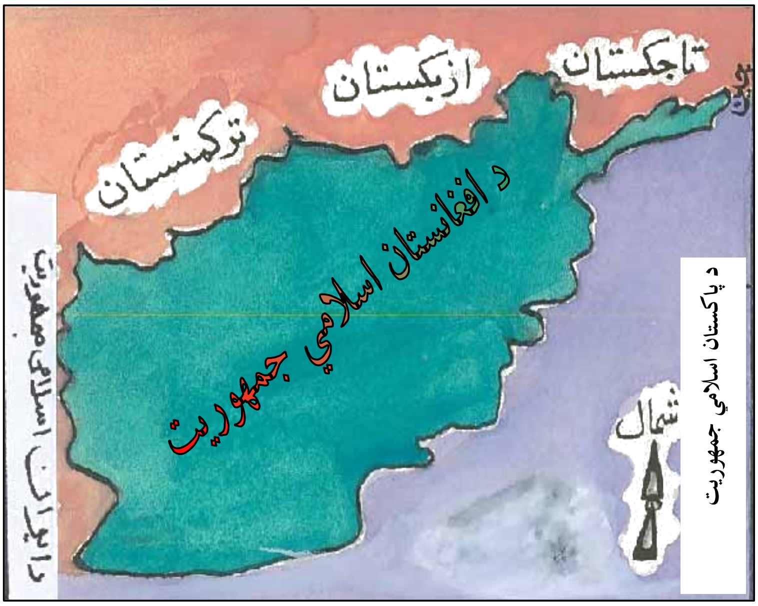

زموږ هېواد افغانستان د آسيا د لويې وچې په سوېل کې پروت او په وچې سره احاطه شوی دی. مساحت يې (٦٥٢) زره کيلومتره مربع دی. زموږ د هېواد شمالي ګـاونډيـــان د تاجکـــستان، ازبکستان او ترکمنستان اسلامي هېوادونه، لويديځ ته مو د ايران اسلامي جمهوريت، سوېـل او ختيځ سرحدونه د پاکستان اسلامي جمهوريت سره ديورند د تحميلي کرښې په واسطه پـه نـښه شوی چې د افغانستان خلکو هغه په رسميت نه دی پيژنـدلی. په شمال ختيځه خـــواکې زمـــوږ هېواد د چين له جمهوريت سره نښتی دی.

زموږ هېواد د آسيا په لويه وچه کې د خپل موقعيت له مخې ځـانګړی ارزښت لري او د يوه پله په څېر د آسيا د لويې وچې زياتره هېوادونه سره نښلوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

- دکیڼې خوا جملې په ښي خواکې له اړوندو کلمو سره ونښلوئ.

۱. ازبکستان	۱.زموږ د هېواد په شمال ختیځ کې پروت دئ.
۲. د ایران اسلامي جمهوریت	۲. زموږ د هېواد په شمال کې پروت دی.
۳. د چین دخلکو جمهوریت	۳.زموږ د هېواد په لویدیځ کې پروت دی.

پوښتنې:

سم ځواب غوره کړئ

۱. افغانستان د آسیا د لویې وچې په کومه برخه کې پروت دی؟

الف: شمال

ب: ختیځ

ج: سویل

۲. د افغانستان پراخوالی څو کیلومتره مربع دی؟

۳. د افغانستان د ګاونډیو هېوادونو نومونه واخلئ؟

له ټولګي نه د باندي د زده کوونکو فعالیت:

زده کوونکي دې د خپل کتاب له مخې د هېواد نقشه رسم کړي او ټولګي ته دې راوړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پنځه ويشتم لوست

زموږ د هېواد اداري وېش

دا لاندې لغتونه وپېژنئ:

هېواد	وطن، مملکت
ګاونډيان	همسايګان
ګټه	فايده
پلازمېنه	مرکز، پايتخت

موخه:

- زده کوونکي دې د هيواد د ولايتونو موقعيت وپېژني.

- تاسې د کوم ولايت ياستئ؟ له نقشې نه په ګټې اخستنې د خپل ولايت ګاونډيان وښيئ؟
- د هېواد د پنځو ولايتونو نومونه واخلئ؟

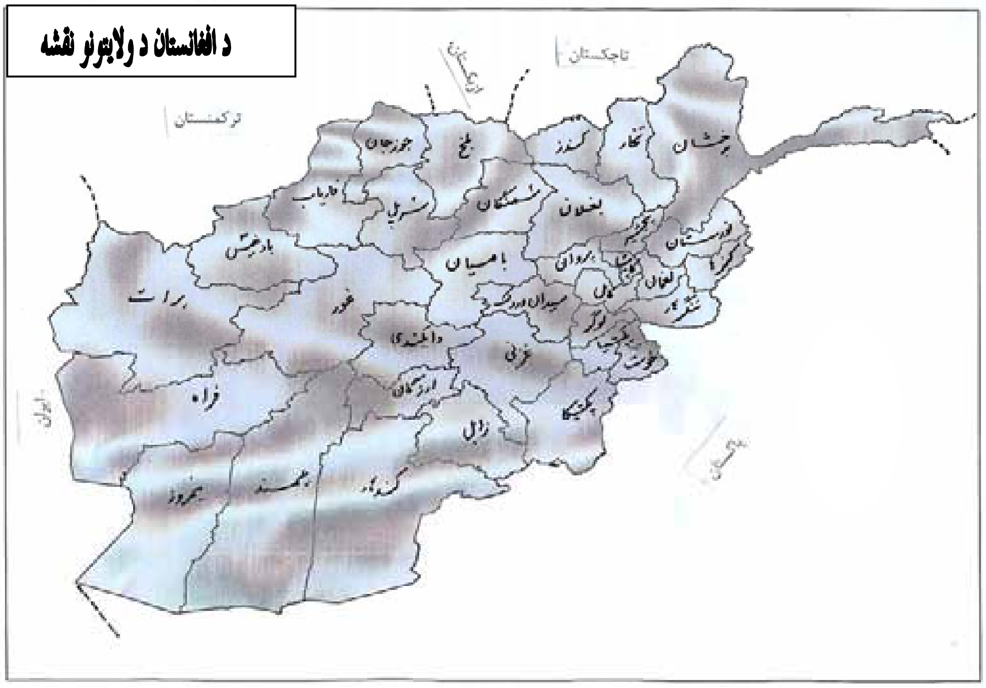

(c) ketabton.com: The Digital Library

زموږ د ګران هېواد نوم افغانستان دی. افغانستان د اداري وېش له مخې په ۳۴ ولايتونو وېشل شوی دی. هر ولايت د والي له خوا اداره کېږي. والي د ولايت قانوني واکمن دی. ټول دولتي او رسمي کارونه د قانون په رڼا کې اجرا کېږي. هر ولايت په ولسواليو وېشل شوی دی. د ولسوالۍ سيمه د ولسوالانو له خوا اداره کيږي. زموږ د هېواد د ولايتونو لوی ښارونه هرات، کندهار، مزار شريف، کندز، جلال آباد، غزني او نور دي. د افغانستان لوی ښار د کابل ښار دی چې د هېواد مرکز او پلازمېنه ده.

زده کوونکي دې په پنځو ډلو ووېشل شي. هره ډله دې د هېواد د شمال ، سوېل، ختيځ، لويديځ او مرکــزي ولايتونــو نومونــه وليکي او په ټولګي کې دې نورو ته ولولي.

پوښتنې:

١ــ د افغانستان د شمالي ولايتونو نومونه واخلئ؟

٢ــ د افغانستان د ختيځو ولاياتونو نومونه واخلئ؟

٣ــ د هرات، فراه او نيمروز ولايتونه د افغانستان کومې خواته پراته دي؟

۴ــ د افغانستان د پلازمېنې (پايتخت) نوم څه دی او هغه د نقشې په مخ پيداکړئ؟

له ټولګي نه د باندې د زده کوونکو فعاليت:

د افغانستان نقشه رسم کړئ. دکابل، کندهار، مزار شريف، هرات، ننګرهار، پکتيا او خپل ولايت په کې په نښه کړئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

شپږویشتم لوست

د افغانستان دین، ژبه او نفوس

موخه :
- زده کوونکی دې په هېواد کې له دین، ژبو او نفـــوس ســـره آشنا شي.

دا لاندې لغتونه وپېژنئ:

نفوس	د یوهېواد د خلکو شمېر
تړاو	ارتباط
کابو	لږترلږه، کم ترکمه، نیږدې
ډېره کی	اکثریت

- د اسلام سپیڅلی دین په کوم ځای کې را ځرگند شو؟
- تاسې له نورو خلکو سره د اړیکو د نیولو لپاره په کومه ژبه خبرې کوئ؟

زموږ د هېواد د نږدې ټولو اوسیدونکو دین اسلام دی. د اسلام مقدس دیـن کـابو ځـوارلس پېړۍ د مخه په مکه معظمه کې را ځرگند او د لوی خدای (ج) د پیغمبـر حـضرت محمـد(ص) پـه واسطه خلکو ته ورسید. د اسلام دین د مسلمانانو د دریم خلیفه، حـضرت عثمـان (رض) پـه زمانـه کې افغانستان ته راورسید. له مسلمانانو برسیره زموږ په هېواد کې یو لږ شمېر هندوان او ســکهان هم اوسېږي.

په افغانستان کې د (۳۰) په شاوخوا کې ژبې شته، چې د هېواد په بېلو، بېلو برخوکې پرې خبرې کېږي. له دې جملې پښتو او دري د دولـت رسـمي ژبـې دي. ازبکـي، ترکمنـي، پـشه یـي بلوڅي، نورستاني او پامیري ژبي هم د هیواد په هغو برخو کې چې زیات شمیر وگـړي پـرې خبـرې کوي، پر پښتو او دري سر بیره، دریمې رسمي ژبي گڼل کیږي.

د افغانستان زیاتره اوسیدونکي آریایي نژاد دي.

د اټکل له مخې د افغانستان د وگړو شمېر شاوخوا (۲٦) ملیونو تنو ته رسیږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د زده کوونکو هره ډله دې په ډلو باندې له ويش وروسته د لوست غوره مطلبونه په لنډه توګه په ټولګي کې ولولي.

پوښتنې:

۱– زموږ په هېواد کې څو ژبې شته؟

۲– د هېواد د ډېره کيو د دين په هکله څه پوهېږئ؟

۳– د افغانستان د وګړو شمېر څومره دی؟

له ټولګي څخه د باندې فعاليت:

له خپل مور او پلار او مشرانو څخه وپوښتئ، چې په هېواد کې له (۳۰) ژبو څخه پښتو او دري ولې رسمي ژبې دي؟

SS(P)0407

(c) ketabton.com: The Digital Library

اووه ويشتم لوست

زموږ د هېواد غرونه

موخه:

زده کوونکي دې د هېواد غرونه وپېژني.

- د غرونو شته والی په آب وهوا باندې څه اغيزه لری؟
- زموږ د هېواد مهم غرونه کوم دي؟

دا لاندې لغتونه وپېژنئ:

شته والی	موجوديت
دنګ	لوړ، جګ
لړۍ	سلسله

افغانستان يو غرنی هېواد دی، چې د مساحت په سلوکې اتيا برخه يې لـــوړو او دنګـو غرونو نيولې ده. دا غرونه زياتره په مرکز، لويديځ او شمال ختيځ کې پراته دی. هوا په دې سيموکې سړه وی او زياتره په کې واوره اوريږي. زموږ د هېـــواد مــــشهور غرونـــه هندوکش، د بابا غر، ســـپين غــــر، سياکوه، سفيد کوه او داسې نـــور دي.

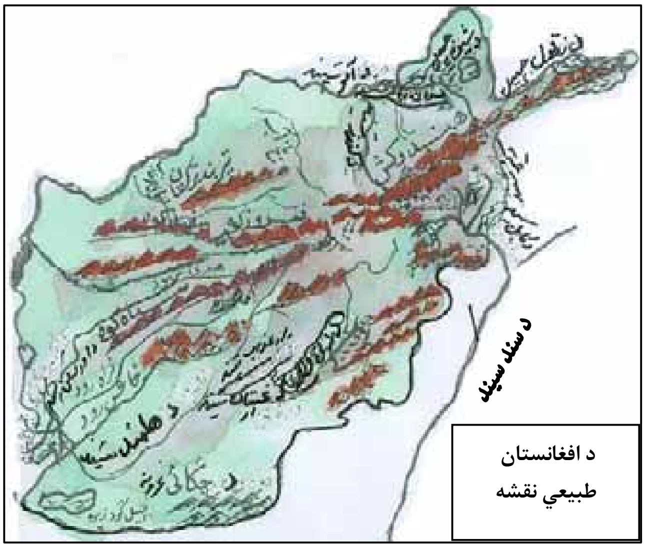

د افغانستان طبيعي نقشه

۱. د هندوکش غر: دغه غر د هېواد له مشهورو او لويو غرونو څخه شمېرل کېږي چې له شمال لويديځ څخه سوېل لويـــديځ ته غځېدلی او په لويديځ هندوکش او ختيځ هندوکش وېشل شوی دی. د سالنګ لويه لار چې د هېواد شمالي سيمې له سوېل سره نښلوي، د همدې غره له زړه څخه تېريږي.

۲. د بابا غر: دا غر د هېواد په مرکز کې پروت او له ختيځ څخه لويديځ تــه غځيـــدلې دی. ددې غره د لمنو څړځايونه د څارويو د روزنې له پلوه زيات ارزښت لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

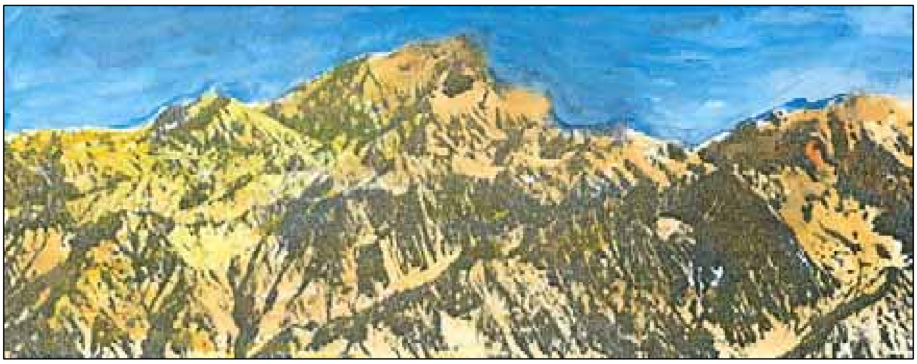

د بابا غر د افغانستان په مرکزي برخه کې

۳. سپین غر: د غرونو دا لړۍ د هېواد په ختیځ کې پرته ده، چې له ختیځ څخه د لویدیځ په لور غځیدلې ده. شمالي او جنوبي لمنې یې په لویو او ګڼو ځنګلونو پوښل شوي دي. په پورتنیو غرونو سربېره په افغانستان کې نور غرونه هم شته، لکه فیروز کوه، سیاه کوه، سلیمان غر، تیر بند ترکستان او داسې نور.

زیاتي معلومات
د سالنګ تونل د هېواد اوږد تونل دی. دا تونل د هندوکش د غره په لړۍ کې تېر شوی دی او له سمندر څخه (۳۳۶۰) متره لوړ پروت دي. دا تونل ۲۶۷۶ متره اوږدوالی، ۷,۵ متره سور او ۷,۱ متره لوړوالی لري. د تونل په شاوخوا کې د هغه دننه (داخلی) هوا د پاکولو په خاطر د برېښنا جنراتورونه لګیدلي دي. ددې تونل د کیندلو کار د ۱۳۳۲ لمریز کال د لیندۍ په میاشت کې پیل او د ۱۳۴۳ لمریز کال د وږي په میاشت کې پای ته ورسید، چې د هېواد د شمالي او سوېلي سیمو ترمینځ د تګ راتګ له امله زیات ارزښت لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

- د زده کوونکو هره ډله دې د لوست لنډ مطلب ولولي.
- د زده کوونکو هره ډله دې د سالنګ د لويې لارې د ارزښت په هکله يوله بله سره وغږېږي اوبيادې هره ډله خپل نظر ټولګيوالو ته بيان کړي.

پوښتنې:

۱. د هندوکش غر د افغانستان په کومه برخه کې پروت دی او کومه لويه لار له هغه څخه تيرېږي؟

۲. د بابا غر چېرې پروت دی او څه ارزښت لري؟

سم ځواب غوره کړئ.

۳. په غرنيو سيمو کې هوا:

الف. ډېره توده وي.

ب. ډېره يخه وي.

ج. نه يخه وی اونه توده وي.

د. په زړه پورې وي.

له ټولګي څخه دباندی فعاليت:

د لويانو په مرسته د خپلې سيمې د غرونو نومونه لست او په ټولګی کې يې ولولئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اته ويشتم لوست

زمورږ د هېواد د غرونو ارزښت

موخه:

زده کوونکي دې د هېواد د غرونو ګټې وپېژني.

دا لاندې لغتونه وپېژنئ:

نقش	رول، برخه، وظيفه
کان	معدن
زېرمه	ذخيره

- په يو هېواد کې د غرونو شتون څه رول لري؟

- د افغانستان د مهمو غرونو نومونه واخلئ؟

په يوه سيمه کې د غرونو شته والى سربېره پردې چې د هغې سيمې ښکلا زياتوي، له هغې څخه زياتې نورې ګټې هم تر لاسه کېږي، لکه: څرځايونه، کانونه، د ودانيو ډبرې، ځنګلونو او داسې نور.

زمورږ هېواد يو غرنى هېواد دى. ځينې غرونه يې په ځنګلونو پټ دي. د هېواد په يو شـــمېر غرونو باندې تل واورې پرتې وي. د غرونو واورې په اوړي کې اوبه کېږي او د هغو له اوبـــو څخه رودونه جوړېږي، چې دکښتونو په خړوبولو او د برېښنا په توليد کې له هغې څخه ګټــه اخېستل کيږي. که چېرې زمورږ په هېواد کې غرونه او لوړځايونه نه واى، بيله شکه چې زمـــورږ هېواد به يو وچ، بې اوبو او بې وښو بيابان واى. سربېره پردې زمورږ د هېواد په غرونو کـــې د قيمتي کاني ډبرو سترې زېرمې موجودې دي. په يوه سيمه کې د غرونو شتون د هغې سيمې په آب وهوا باندې زياته اغيزه لري.

په افغانستان کې د غرونو شته والى زمورږ لپاره يوه لويه خدايي پېرزوينه شمېرل کيږي.

د ټولګي دننه فعاليت

تش ځايونه په مناسبو کلمو ډک کړئ.

۱. د افغانستان ځينې غرونه په .... پټ دي.

۲. د افغانستان د غرونو په زړونو کې .... موجود دي.

۳. د هېواد د غرونو شته والى .... شمېرل کيږي.

پوښتنې:

۱- که چېرې زمورږ په هېواد کې لوړ غرونه او نورې لوړې سيمې نه واى، هغه به څه ډول يو هېواد واى؟

۲- د غرونو شته والى د يوه هېواد په اوبو او هوا باندې څه اغېز لري؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

نه ويشتم لوست

زمونږ د هېواد سيندونه

موخې:
- زده کوونکي دې د هېواد مهم غرونه وپېژني.
- زده کوونکي دې په نقشه کې د افغانستان سيندونه وښودلای شي.

دا لاندي لغتونه وپېژنئ:

سرحد	ګډه پوله
سمندرګی	بحيره
هامون	جهيل يا د اوبو ډنډ

- سيندونه څه ډول منځته راځي؟

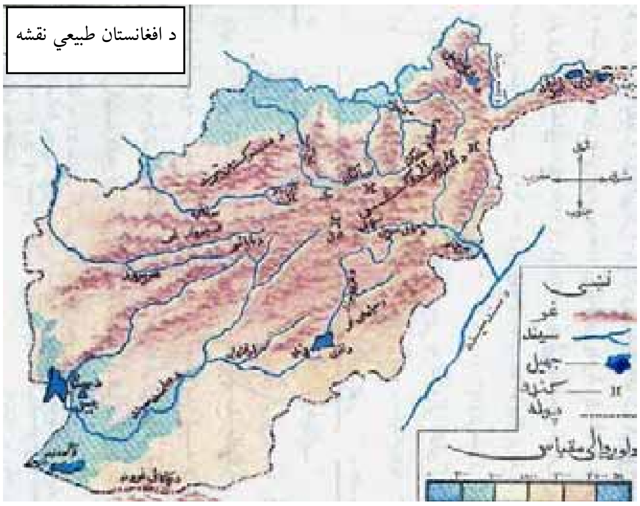

په افغانستان کې د جغرافيايي موقعيت او له سمندرونو څخه د لرې والي له امله دکال په اوږدو کې په پوره اندازه باران نه وريږي. په افغانستان کې اورښت د ژمي په موسم او د پسرلي په لومړيو وختونو کې کېږي. هغه واوره چې په ژمي کې د هېواد په لوړو او غرنيو سيمو کې وريږي، ذېرمه کېږي او دکال په اوږدو کې په تيره بيا د اوړي په موسم کې د اوبو لويه سرچينه جوړوي او سيندونه ترې جوړيږي. له همدې کبله زمونږ د هېواد د سيندونو اوبه په پسرلي او اوړي کې زياتې وي. زمونږ د هېواد مشهور سيندونه دادي:

- د آمو سيند: د کوچني پامير له سيمې څخه سرچېنه اخلي. د افغانستان له سرحدونو څخه تېريږي او د اورال په سمندرګي کې تويږي. د افغانستان او منځنۍ آسيا د هېوادونو ترمنځ ګډ سرحد جوړوي. د کوکچې او کندز سيندونه د هغه له مرستيالانو څخه شمېرل کيږي.
- د هلمند سيند: د هلمند سيند د هېواد له لويو او ډېرو اوږدو سيندونو څخه دی چې د بابا له غره څخه سرچېنه اخلي. دغه سيند د هزاره جاتو په سيمو کې ډېر تېز بهيږي. کله چې له

(c) ketabton.com: The Digital Library

غرنیو سیمو څخه تېر شي، تیزوالی یې کمېږي. د کجکي د برېښنا بند په دې سیند بانــدې جوړ شوی دی، چې په زرګونو جریبه ځمکه خړوبوي او په پای کې د هلمند په هامون کې توییږي. د ارغنداب رود د هغه له مرستیالانو څخه دی.

- **د هریرود سیند:** دغه رود د بابا له غره څخه سرچینه اخلي. له ختیځ څخه د لویدیځ پــه لور بهیږي. د هرات ولایت د ځمکو له خړوبولو څخه وروسته له هغه ولایت څخه تېرېږي. د افغانستان- ایران او ترکمنستان - ایران ترمنځ طبیعي سرحد جوړوي.
- **د کابل سیند:** د پغمان له غره څخه سرچینه اخلي. له لویدیځ څخه ختیځ لور ته بهېـــږي. کله چې د کابل له ښار څخه تېر شي د لـوګر، پنجشېر او د علیـشنګ ســیندونه ورســره ګډیږي. په پای کې په اټک کې د سند له سیند سره ګډېږي. د دې سیند په اوږدو کـــې د ماهیپر، نغلو، سروبي او درونټې د برېښنا بندونه جوړ شوي دي، چې له اوبو څخه یـــې د اوبولو او له برېښنا څخه یې په کابل او ننګرهار کې ګټه اخیستل کیږي.

د کابل په ښار کې د کابل د سیند یوه منظره

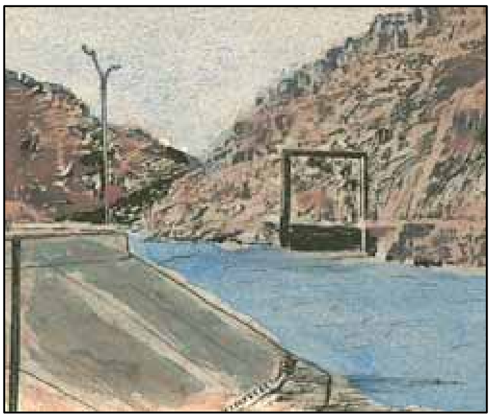

د درونټې د برېښنا بند

(c) ketabton.com: The Digital Library

- سیندونه څنګه جوړیږي، ویې لیکئ.

- ....
- ....
- ....

پوښتنې:

تر ټولو ډېرسم ځواب وټاکئ:

۱. په افغانستان کې د اورښت وخت:

الف. د چنګاښ میاشت ده.

ب. د زمري میاشت ده.

ج. ژمی او د پسرلي لومړۍ ورځې دي.

د. د تلې میاشت.

لنډ ځواب ورکړئ:

۲. د هلمند سیند له کوم غره څخه سرچینه اخلي اوپه پای کې چېرته توییږي؟

۳. د آمو سیند له کوم ځای څخه سرچینه اخلي او چېرته توییږي؟

۴. د هغو بندونو نومونه واخلئ، چې د کابل پر سیند باندې جوړ شوي دي.

له ټولګي څخه د باندې فعالیت:

نقشې ته وګورئ او په هغې کې د افغانستان د سیندونو نومونه ولیکئ.

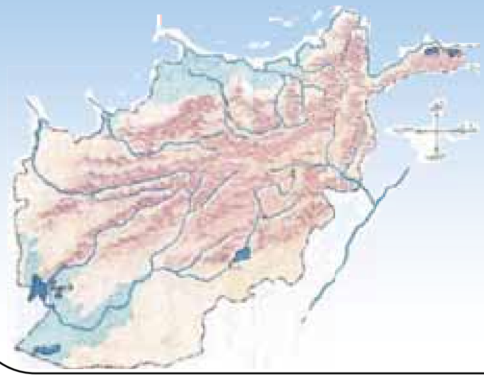

(c) ketabton.com: The Digital Library

د سیندونو ارزښت

موخه:

- زده کوونکي دې د سیندونو ارزښت وپېژني.

دا لاندې لغتونه وپېژنئ:

کینډل	ژورول
کاریز	د خو پرله پسې څاګانو کینډل چې د ورروستني څاه څخه اوبه د ځمکې پر مخ بهېږي

- سیندونه د انسان په ژوندانه کې څه اهمیت لري؟

سیندونه د اوبو د بشري اړتیاوو په برابرولو کې ارزښت ناکه رول لري ځکه د څاګانو او کاریزونو له کینډونو د مخه سیندونو او چینو د اوبو یوازینۍ زېرمې تشکیلولې او ګټه ورڅخه اخیستل کېدله. د سیندونو له اوبو څخه د کرنې او کښتونو په اوبولو سربېره به بېړیو کې د مالونو د وړلو راوړلو، د برېښنا په تولید او داسې نورو چارو کې هم ګټه اخیستل کېږي. همدارنګه زموږ هیوادوالو د بهېدونکو اوبو د لارو په اوږدوکې د اوبو ژرنـدې جوړولې او خپلې غلې به یې په هغو باندې اوړه کولې. همدارنګه یو شمېر خلک په سیندونو کې د کبانو په ښکار بوخت وو.

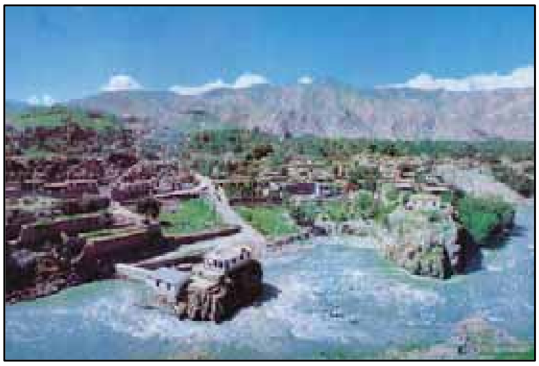

د افغانستان په دروکې مست سیندونه بهېږي

د ټولګي دننه فعالیت

- د زده کوونکو هره ډله دې د لوست لنډ مطلب ووایي او په خپلو منځونو کې دې یوله بله سره پرې و غږېږي.

پوښتنې:

لاندې جملې بشپړې کړئ.

۱. سیندونه د انسانانو د اړتیا وړ اوبو په بشپړتیا کې .... لري؟

۲. د سیندونو له اوبو څخه سربېره د هغوی له اوبو څخه د ګټې اخیستنې په نورو چارو.......... ګټه اخیستل کېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

شپږم څپرکی

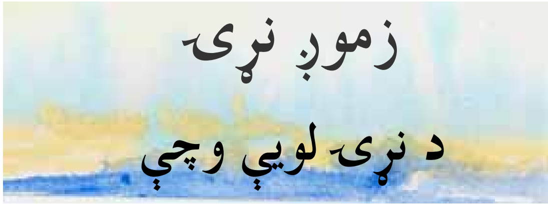

موخه:

- زده کوونکي دې د نړۍ لويې وچې و پېژني.

دا لاندې لغتونه وپېژنئ:

متمدن	مترقي، پرمخ تللي
محاط	له ټولوخواوو څخه احاطه شوی يا نبتتی
عادی	معمولي

- لويه وچه څه ډول ځای ته ويل کېږي؟
- د لويو وچو نومونه له لويې څخه د کوچنۍ په لوري په ترتيب سره واخلئ.

د ځمکې د کرې زياتره برخه اوبو نيولې ده او لــږه برخه يې وچه ده.

لويې وچې د (بــراعظم) په نوم يادېږي چې دځمکــې په مخ د هغوی شمېر شـــپږو ته رسيږي. په هره لويه وچه کې يو زيات شمېر لـــوی او کوچني هېوادونه پراته دي. لويې وچې له آسيا، امريکا، افريقا، اروپا، استراليا او اوقيانوسيه او انتارکتيکـا څخه عبارت دي. د انتارکتيکا له لويې وچې څخه پرته د نړۍ نورې لويې وچـــې د اوسيدو وړ او د انسانانو د استوګنې ځايونه دی.

د آسيا لويه وچه د نړۍ تر ټولو لويه وچه ده، چې په هغې کې لوړ او دنګ غرونه پراته دي. آسيا د نړۍ د لويو دينونو د پيدايښت ځای و. زياتره تاريخي او بشري پرمختګونه پـــه دې لويه وچه کې منځ ته راغلي دي.

زموږ ګران هېواد افغانستان، چې ډېر زړه کلن فرهنګي او متمدن تاريخ لري، ددې لـــويې وچې په سوېل کې پروت دی. په نړۍ کې د(۴۰) په شاوخوا کې هېوادونه په وچې محاط شوي

(c) ketabton.com: The Digital Library

دي، چې آزاد سمندر ته لار نه لري. له دې جملې څخه ۱۴ هېوادونه د افریقا په لویه وچه کې ۱۲ هېوادونه د اروپا په لویه وچه کې دوه هېوادونه د امریکا او۱۲ هېوادونه د اسیا په لویه وچه کې پراته دي.

د لویو وچو نومونه واخلئ.

۱- .... ۲ ....

۳- .... ۴ ....

۵ - .... ۶ ....

پوښتنې:

سم ځواب غوره کړئ.

۱- زموږ هېواد په کومه لویه وچه کې پروت دی؟

الف: امریکا، ب: آسیا، ج: افریقا، د: اروپا.

۲- نن ورځ په نړۍ کې د......... په شاوخوا کې په وچې محاط شوی هېوادونه موجود دي.

۳- په کومه لویه وچه کې انسانان په عادي توګه ژوند نشي کولای؟

له ټولګي څخه د باندې فعالیت:

د نړۍ له نقشې څخه په ګټې اخیستو تر ټولو لویه وچه پیداکړئ او په هغې کې د پرتو څو هیوادونو نومونه ولیکئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دوه دېرشم لوست

د آسیا لویه وچه

موخه:

زده کوونکي دې د آسیا لویه وچه و پېژني.

– په نړۍ کې تر ټولو لویه او له نفوس نه ډکه لویه وچه کومه یوه ده؟

– د لویې وچې اوبه او هوا څنګه وي؟

دا لاندې لغتونه وپېژنئ:

ثپاند	مست،ثپې وهونکی
طبیعي سرحد	طبیعي ګډه پوله
سوروره	پلنه
معتدله	برابره، نه سړه او نه توده
وګړي	خلک
پیروان	لارویان

د نړۍ په نقشه کې د آسیا د لویې وچې موقعیت

د آسیا سیاسي نقشه

آسیا د نړۍ ترټولو لویه وچه ده، چې کابو د نړۍ د وچې ۱/۳ برخه یې نیولې ده. ترټولو لوړ غرونه، ترټولو ټیټه او ژوره ځمکه او ترټولو ثپاند، سیندونه په دې لویې وچې کې پراته دي. د نړۍ د اوسیدونکو تر نیمایي زیاته برخه په دې لویې وچې کې ژوند کوي.

زیات نفوس لرونکي هېوادونه په دې لویې وچې کې پراته دي. آیا ویلای شئ چې د آسیا لویه وچه د کومو سمندرونو د اوبو په واسطه محدوده شوی ده؟ د آسیا لویه وچه له دریو خواو څخه د نړۍ د لویو سمندرونو د اوبو په واسطه محدوده شوی ده. دغه لویه وچه د شمال ختیځ له خوا د بیرنګ د آبنا په واسطه د شمالي امریکا څخه او په لویدیځ کې د سویز د کانال په واسطه د افریقا له لویې وچې څخه جلا شوې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

همدارنګه د اورال غرونه، د اورال سیند، د کسپین سمندرګی، تور سمندرګی د آسیا او اروپا د دوو لویو وچو ترمنځ طبیعي سرحد جوړوي، چې دواړه لویې وچې یو ځای د (یوریشیا) په نوم یادېږي.

د آسیا لویه وچه د شمال له خوا په شمالي منجمد سمندر، د ختیځ له خوا په بحر الکاهل، د سهیل له خوا د هند په سمندر او د لویدیځ له خوا د اروپا په لویې وچې پورې نښتې ده. د آسیا لویه وچه له درو خواو څخه اوبوته او له یوې خوا وچې ته لار لري. لکه ومو ویل چې آسیا ډېره سوروره وچه ده، له دې امله یې اوبه او هوا په مختلفو ځایونو کې یو له بل سره توپیر لري. د بېلګې په توګه هغه سیمې یې چې شمالي قطب ته نږدې دي اوبه او هوا یې سړه او سویلي برخې یې تودې اوبه او هوا لري او نورې پاتې سیمې یې معتدله اوبه او هوا لري.

د آسیا لویه وچه د بشریت د تمدن لومړنۍ زانګو ده او د نړۍ د نفوسو په سلو کې ۶۰ برخې په هغې کې ژوند کوي. وګړي یې په ډول ډول نژادونو پورې اړه لري. د آسیا د لویې وچې د وګړو زیاتره برخه د اسلام د سپیڅلي دین، بودایي او مسیحیت پیروان دي.

تش ځایونه ډک کړئ.

۱- آسیا لویه وچه ده، چې اوبه اوهوا یې په مختلفو ځایونو کې یوله بله سره توپیر لري.

- ....

- ....

پوښتنې:

د نړۍ نقشې ته وګورئ او جملې بشپړې کړئ.

۱- د آسیا لویه وچه د سویل له خوا په .... بحر او د ختیځ له خوا په د........... په سمندر د شمال له خوا په .... او د لویدیځ له خوا په .... نښتې ده.

۲- .... د آسیا او اروپا د لویو وچو ترمنځ طبیعي سرحد جوړوي.

۳-

له ټولګي څخه د باندې فعالیت:

د خپل کتاب د نقشې په مرسته د یو څو لویو آسیایي هېوادونو نومونه ولیکئ او په ټولګي کې یې ولولئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د آسیا د لویې وچې یوشمېر هېوادونه

ګڼه	د هېواد نوم	پلازمېنه	دین	ژبه	د حکومت ډول
۱	افغانستان	کابل	اسلام	پښتو- دري	اسلامي جمهوریت
۲	عربستان	ریاض	اسلام	عربي	پاچهي
۳	لبنان	بیروت	اسلام او مسیحي	عربي	جمهوري
۴	هندوستان	نوی ډهلی	هندو او نور	هندي	جمهوري
۵	ایران	تهران	اسلام	فارسي	اسلامي جمهوریت
٦	جاپان	توکیو	شینتو	جاپاني	مشروطه پاچهي
۷	پاکستان	اسلام اباد	اسلام	اردو-انګلیسی	اسلامي جمهوریت
۸	چین	پیکن	بومي مذهبونه	چینائي	جمهوري
۹	عراق	بغداد	اسلام	عربي	جمهوري
۱۰	ترکیه	انقره	اسلام	ترکي	جمهوري
۱۱	اندونیزیا	جاګارتا	اسلام	اندونزي	جمهوري
۱۲	تاجکستان	دوشنبه	اسلام	تاجیکي	جمهوري
۱۳	تایلند	بانکوک	بودائي	تایي	مشروطه پاچهي
۱۴	اردن	عمان	اسلام	عربي	مشروطه پاچهي
۱۵	سوریه	دمشق	اسلام	عربي	جمهوري
۱٦	مالیزیا	کوالالمپور	اسلام	مالیزیایي	مشروطه پاچهي
۱۷	شمالي کوریا	پیونګ یانګ	اته ئیست	کوریات	جمهوري
۱۸	جنوبي کوریا	سیول	مسیحي، بودایي	کوریایي	جمهوري
۱۹	ازبکستان	تاشکند	اسلام	ازبکي، روسي	جمهوري
۲۰	روسیه	مسکو	مسیحي	روسي	جمهوري

(c) ketabton.com: The Digital Library

د اروپا لويه وچه

موخه :

- زده کوونکي دې د اروپا لويه وچه و پېژني.

دا لاندې لغتونه وپېژنئ:

ځروبى	آبشار، هغه اوبه چې له لوړ ځاى څخه تويېږي
لامل	علت، سبب
مسيحي	عيسوي

– د اروپا لويه وچه د آسيا د لويې وچې په کومه خوا کې پرته ده؟
– د اروپا د لويې وچې د څو هېوادونو نومونه واخلئ؟

د اروپا لويه وچه د آسيا د لويې وچې ادامه ده. له دې امله ځنې جغرافيه پوهان دواړه لويې وچې د يوريشيا په نوم يادوي.

اروپا د شمال له خوا په شمالي منجمد سمندر، د ختيځ له خوا د اورال په غرونو، د اورال د سيند، تور سمندرګي، دکسپين سمندرګی چې د آسيا او اروپا ترمنځ طبيعي سرحد دی، د سهيل له خوا د مديترانې سمندرګی او د لوېديځ له خوا د اطلس د سمندر په واسطه محدوده شوې ده.

د اروپا د لويې وچې زياتره برخې د معتدلې هوا په سيمو کې پرتې دي او ډېرې برخې يې ښه اوبه او هوا لري.

د اروپا په شمال کې ټيټ غرونه موجود دي او په سويلي برخو کې يې لوړ غرونه پراته دي، چې لوړې څوکې يې تېرې او په واورو پټې دي. د الپ او پيرنه غرونه د هغې له جملې څخه دي. ددې غرونو په منځ کې ښکلي ځروبي او له اوبو ډک سيندونه شته او د هغوی د پاسه لوی بندونه جوړشوی دي چې له برېښنا څخه يې په صنعت او له اوبو څخه يې په کرنه کې کار اخيستل کيږي. د اروپا مشهور سيندونه د دانيوب او والګا سيندونه دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اروپا کوچنۍ لویه وچه ده، خو ډېر نفوس لري. لامل يې دادی چې د هغې ښو اوبو اوهـــوا د پوهې او صنعت پراختيا او د کار او فعاليت امکانات برابر کړي دي. همدا دليل دی چې د هغې زياتره برخې زيات نفوس لري.

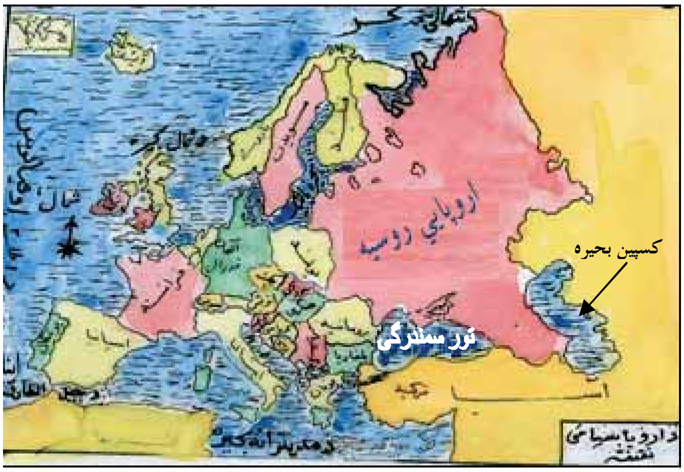

د ټولګي دننه فعاليت

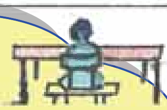

د زده کوونکو هره ډله دې لاندې جملې بشپړې کړي او يو له بله سره دې پرې وغږېږي.

۱. د اروپا لويه وچه .... ده.

۲. د اروپا زياتره برخې د .... په سيمو کې پرتې دي.

۳. د اروپا په شمالي او سهيلي برخه کې .... غرونه پراته دي.

پوښتنې:

۱ــ ځينې جغرافيه پوهان د اروپا اوآسيا دواړه لويې وچې په کوم نوم يادوي؟

۲ــ د اروپا د لويې وچې ختيځ پلو ته کومه لويه وچه پرته ده؟

سم ځواب خوښ کړئ.

۳ – د اروپا زياتره وګړي:

الف: د اسلام په دين مشرف دي. ب - د مسيحي دين لري

ج – د يهوديت دين لري . د- هيڅ دين نه لري.

له ټولګي څخه د باندې فعاليت:

نقشې ته وګورئ او د هغې له مخې د اروپا څلور خواوې بيان کړئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د اروپا د لويې وچې د ځينو مشهورو هېوادونو جدول

ګڼه	د هېواد نوم	پلازمېنه	دين
۱	انګلستان	لندن	مسيحي(عيسوي)
۲	آلمان	برلين	// //
۳	ايتاليا	روم	// //
۴	اتريش (استريا)	ويانا (وين)	// //
۵	فرانسه	پاريس	// //
۶	اسپانيا	مادريد	// //
۷	هالند	امستردام	// //
۸	دنمارک	کوپنهاګن	// //
۹	بلجيم	بروکسل	// //
۱۰	ناروې	اسلو	// //
۱۱	سويدن	ستا کهلم	// //
۱۲	فنلند	هلسنکي	// //
۱۳	البانيا	تيرانا	اسلام

SS(P)0407

(c) ketabton.com: The Digital Library

څلور دېرشم لوست

د افریقا لویه وچه

موخه:

- زده کوونکي دې د افریقا لویه وچه وپېژني.

دا لاندې لغتونه وپېژنئ:

قاره	براعظم، لویه وچه
سمندر	بحر، اوقیانوس
سهیل	جنوب

- د افریقا لویه وچه د آسیا او اروپا د براعظمونو کومې خواته پرته ده؟
- د افریقا د لویې وچې د څو مهمو هېوادونو نومونه واخلئ؟

د افریقا لویه وچه د آسیا د لویې وچې جنوب لویدیځ خواته پرته ده. دا لویه وچه له آسیا څخه د سره سمندرګي په واسطه بیله شوې ده. د افریقا د براعظم شمال خواته د مدیترانې سمندرګی، ختیځ خواته یې د هند سمندر، لویدیځ لورته یې د اطلس سمندر او سهیل خواته یې د هند او اطلس سمندر ګډې اوبه واقع دي.

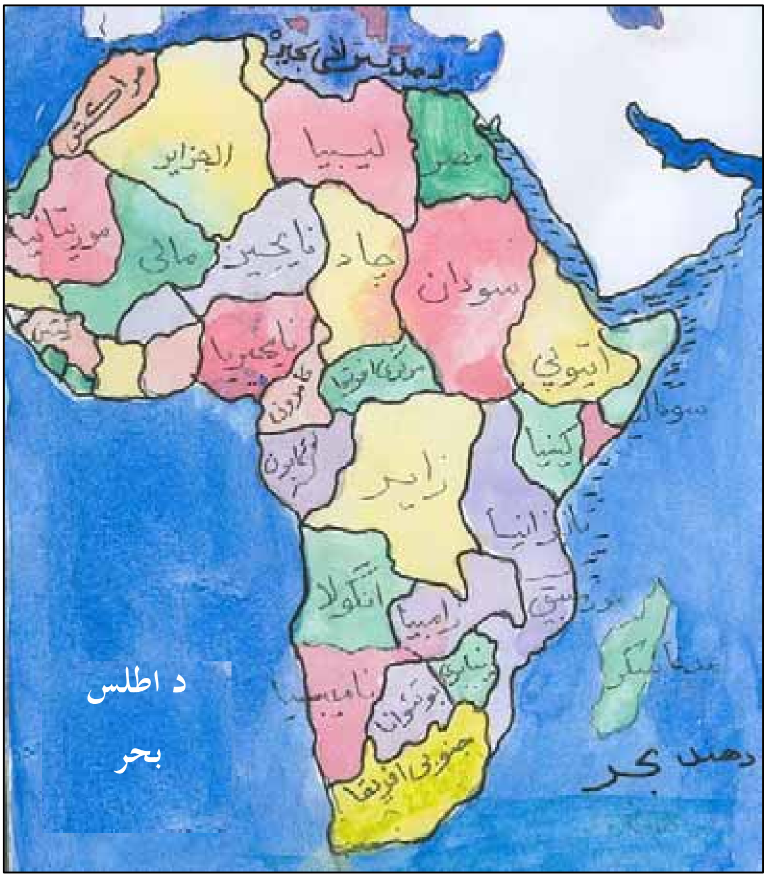

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا لویه وچه د مساحت او لویوالي له نظره د اسیا او امریکې له وچو څخه وروسته په دریمه درجه کې ده. افریقا توده هوا لري. هغه خلک چې په افریقا کې ژوند کوي زیاتره تور پوستکي دي. څرنګه چې د افریقا لویه وچه د شمال ختیځ له لوري نه مکې معظمې ته نږدې پرته ده، له دې کبله ډېر ژر د اسلام دین په دې لویې وچې کې خپور شو او اوس زیات اسلامي هېوادونه په دې لویې وچې کې دي.

زده کوونکي دې په څو ډلو ووېشل شي. هره ډله دې له نقشې څخه په ګټې اخیستو د هغو هېوادونو نومونه واخلي چې د افریقا په یو لوري کې پراته دي.

- د افریقا شمال کې ....
- د افریقا ختیځ کې ....

پوښتنې:

لاندې جملې پوره کړئ:

۱- د افریقا لویه وچه د (   ) په واسطه له اسیا نه بېله شوې ده.

۲- د افریقا د لویې وچې شمال خواته (   ) پروت دی.

۳- د افریقا د څو هېوادونو نومونه واخلئ؟

له ټولګي څخه دباندې فعالیت:

د افریقا نقشه په ځیر وګورئ. د افریقا د لویې وچې څلور خـــواوې او د هېوادونـــو موقعیت په ډېرې پاملرنې له پامه تېر کړئ، ترڅو په بل وخت کې وکولای شئ په اسـانی هغه پیدا کړي

ښوونکی صاحب دې زده کوونکي وپوهوي چې په نقشې باندې له سمندر او سمندرګي څخه پرته نور لیکـــل شـــوي نومونـــه د هېوادونو نومونه دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د امريکا لويه وچه

موخه:
زده کوونکي دې د امريکا لويه وچه وپېژني.

دا لاندې لغتونه وپېژنئ:

مهاجر	کډوال، څوک چې له خپل وطن نه بل ځای ته ځي
بېړۍ	کښتۍ
کشف	پيدا کول
قاره	لويه وچه
نامتو	مشهور

– د امريکا لويه وچه له څو برخو څخه جوړه شوې ده؟
– د امريکا د لويې وچې د څو مهمو هېوادونو نومونه واخلئ؟

له هغو ځايونو او سيمو څخه چې د نـــړۍ خلکو خبرنه درلود او د بېړۍ چلولو د پرمختګ او زياتو ګرځيدو څخه وروسته ورته ورسيدل، نـــو د نوې نړۍ په نامه يې يادکړل. دکرستوف کولومب په نوم يو سړي چــې په ۱۴۹۲ ميلادي کال کې د هندوستان په لټه کې و، په تصادفي توګـه د امريکـا ځنډو ته ورسيد او امريکا کشف شوه.

د اطلس سمندر د ختيځ له خوا څخه د امريکې لويه وچه د اروپا او افريقا له لويې وچې بېله کړې ده. د لويديځ له لوري څخه آرام سمندر د امريکا لويه وچه د آسيا له لويې وچې نه بېله کـــړې ده. د امريکا لويه وچه د شمال له خوا نه سهيل ته پرته ده. شمال خواته يې شمالي کنګـل ســـمندر او سوېل لورته يې د آرام او اطلس سمندرونو ګډې اوبه واقع دي.

دا قاره په دريو شمالي، مرکزي اوجنوبي برخو وېشل شوې ده. په شمالي امريکا کـــې دوه لوی هېوادونه کانادا او د امريکامتحده ايالاتونه پراته دي.

په مرکزي امريکا کې ډېر هېوادونه پراته دي، چې مشهور هېوادونه يې مکسيکو، نيکاراګـوا او پانامه دي. په جنوبي امريکا کې هم ډېر هېوادونه شته، چې مهم يې برازيل، ارجنتاين، چيلي

(c) ketabton.com: The Digital Library

او پیرو دي. د امریکې د لویې وچې د هېوادونو ټول وګړی د عیسویت د دین پیروان دي. ځینې مسلمانان هم په هغو هېوادونو کې ژوند کوي.

زده کوونکي دې په دوو ډلو وویشل شي. هره ډله دې په نقشې باندې د لاندینو موضوعاتو په یوې برخې باندی کار وکړې او د ډلې استازی دې هغه نورو ته ولولي:

- د نقشې له مخې د امریکې د لویې وچې په نښه او د کتاب له متن سره یې په کتلو څلور خواوې و ټاکئ.
- پر نقشه باندې د ځینو هېوادونو د موقعیت پیداکول.

پوښتنې:

۱ــ د امریکې لویه وچه په کوم کال کې چا کشف کړه؟

۲ــ د امریکې متحده ایالات د امریکا د لویې وچې په کومه برخه کې پراته دي؟

۳ــ د امریکا د لویې وچې هېوادونه دکوم دین پیروان دي؟

۴ــ د امریکا لویه وچه د کومو سمندرونو په واسطه د آسیا، اروپا او افریقا له وچو څخه جلا شوې ده؟

له ټولګي څخه د باندې فعالیت:

په دې لوست کې د لوستل شوو هېوادونو نومونه په خپلو کورونو کې د نقشې پر مخ پیدا او ځانونه پرې پوه کړئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د استرالیا او اوقیانوسیې لویه وچه

موخه:
زده کوونکي دې د استرالیا او اوقیانوسیې لویه وچه و پېژني.

دا لاندې لغتونه وپېژنئ:

ټاپو	جزیره
سمندرونه	بحرونه
قاره	لویه وچه
لویدیځ	غرب

- **د استرالیا او اوقیانوسیې لویه وچه د اسیا د لویې وچې په کومه خواکې پرته ده؟**
- **د استرالیا او اوقیانوسیې د لویې وچې دڅو مهمو هېوادونو نومونه واخلئ؟**

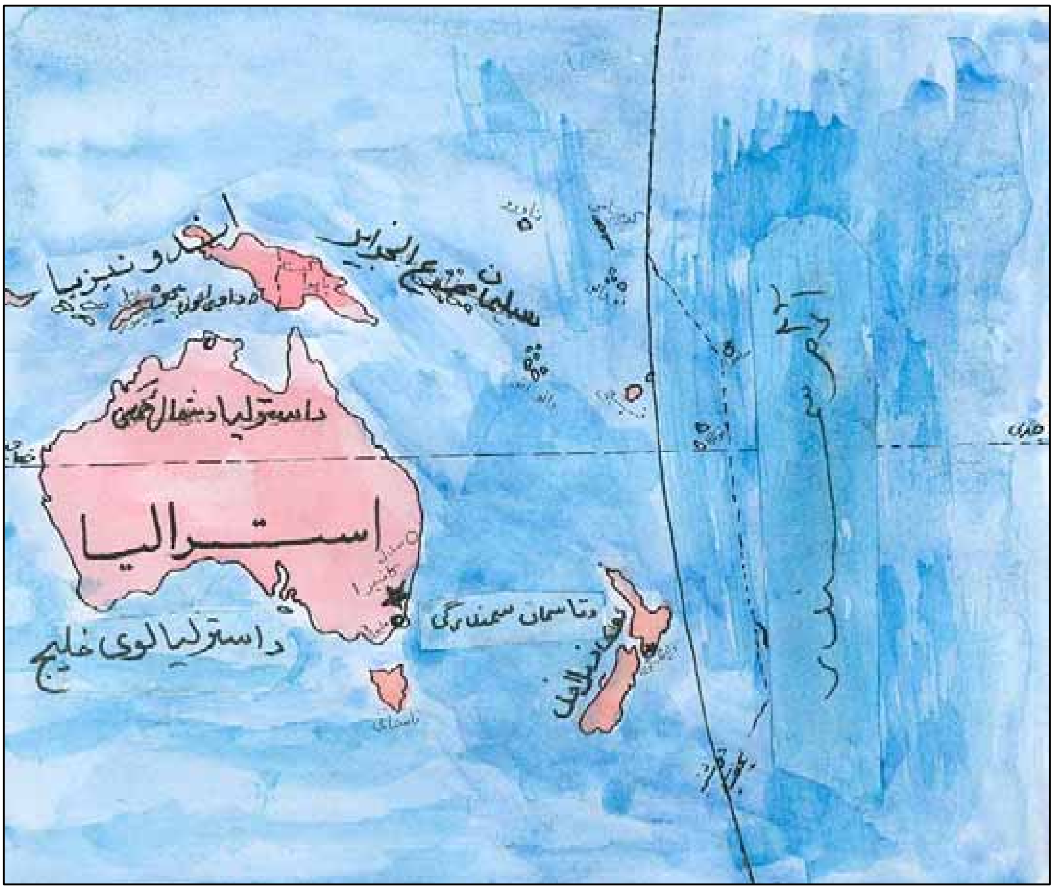

محترم استاد دې زده کوونکي وپوهوي له سمندر، سمندرگی او خلیج څخه پرته هر نوم چې په نقشه کې په ټاپو په ځنگ کې لیکل شـــوی دی هغه د یو هېواد نمایندهگي کوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د استراليا او اوقيانوسيې لويه وچه له يو لوی ټاپو او يو شمېر کوچنيو ټاپوګـانو څخه جوړه شوی ده. د استراليا او اوقيانوسيې لويه وچه له څلورو خواو څخه د سمندرونو په واسطه احاطه شوی ده.

لويديځ ته يې د هند سمندر او ختيځ خواته يې آرام سمندر دی. د شمال لويديځ له لـــوري څخه دې لويې وچې ته نژدې هېواد د اندونيزيا اسلامي جمهوريـــت دی. اســـتراليا، چـــې د اوقيانوسيې لوی ټاپو دی، يو خپلواک هېواد دی. د دې لويې وچې ټول هېوادونه د ټاپو په څېر د سمندرونو په منځ کې واقع دي. د استراليا او اوقيانوسيې د لويې وچې ډېر مهم هېوادونـــه د استراليا هېواد، فيجي، او نوي زيلاند دی.

زده کوونکي دې په څو ډلو ووېشل شي. هره ډله دې دخپل کتاب له نقشې نه په ګټې اخېستلو سره استراليا او نوی زيلاند پيـــداکړي او په خپلو کتابچو کې دې وليکي. وروسته دې د ډلې نماينده هغه د ټولګي په مخ کې نورو ته ولولي.

پوښتنې:

۱ــ ولې ددې قارې هېوادونه د نورو وچو د هېوادو په څېر يو د بل په څنګ کې پراته نه دي؟

۲ــ ټاپو څه ته وايي؟

۳ــ ددې لويې وچې د څو هېوادونو نومونه واخلئ او د نقشې پرمخ يې پيداکړئ؟

له ټولګي څخه د باندې فعاليت:

د خپلو نقشو په کارونې سره د استراليا او اوقيانوســيې هېوادونـــه وګـورئ ترڅـــو پـــه راتلونکي کې وکولای شئ ډېر ژر هغه پيدا کړي او هم د راتلـــونکي ورځـــې لوســـت د کتاب له مخې ولولئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اووه دېرشم لوست

انتارکتیکا (سوېلي قطب)

موخه:

- زده کوونکي دې د انتارکتیکا لویه وچه و پېژني.

دا لاندې لغتونه وپېژنئ:

نیمه ختیځه کره	د لندن له صفر درجې طول البلد څخه ختیځ خواته په دې نامه یادیږي
نیمه لویدیځه کره	د لندن له صفر درجې طول البلد څخه لویدیځ خوا دنیمي لویدیځي کرې په نامه یادیږي
سوېلي	جنوبي
میشته	استوګن
تحقیقات	څېړنې
ځیر	دقت، توجه

په سهیلي قطب کې کومه لویه وچه واقع ده؟

انتارکتیکا د ځمکې دکرې شپږمه لویه وچه ده، چې د ځمکې د کرې په وروستۍ سوېلي برخه کې پرته ده.

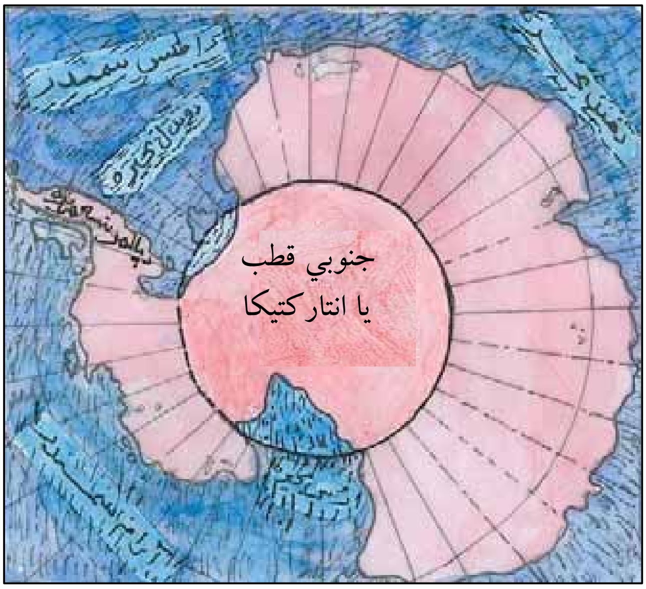

د انتارکتیکا لویدیځ خواته د اطلس سمندر او آرام سمندر ګډې اوبه او ختیځ لورته یې د هند او آرام سمندر ګډې اوبه پرتې دي. شمال خواته یې د هند او اطلس سمندرګډې اوبه او سهیل لوري ته یې آرام سمندر پروت دي. له سمندرونو نه هاخوا ډېر نږدې هېواد انتارکتیکا ته په ختیځه نیمه کره کې نوی زیلاند او استرالیا[1] او په لویدیځه نیمه کره کې دارجنتاین[2] هېواد دی.

په دې وچه کې تل شپږ میاشتې ورځ او شپږ میاشتې شپه وي. هوا یې ډېره سړه او د خلکو د میشته کیدو لپاره برابره نه ده. خلک په دایمي توګه هلته ژوند نه کوي. د پرمختللو هېوادونو پوهان هلته د علمي تحقیقاتو اوڅېړنو لپاره ځي.

۱- د نوي زیلاند او استرالیا نقشه دکتاب په (۷۸) مخ کې وګورئ.

۲- ښوونکی صاحب دې په ۸۲ مخ کې دارجنتاین موقعیت زده کوونکو ته وښيي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

کوم موضوعات چې زده کوونکو د کتاب په متن کې لوستی هغه دې له نقشې سره تطبیق کړي.

پوښتنې:

۱– ولې خلک په دایمي توګه په جنوبي قطب یا انتارکتیکا کې ژوند نه کوي؟

۲– انتارکتیکا دکومو سمندرونو په واسطه احاطه شوی ده، نومونه یې واخلئ؟

۳– له سمندرونو نه ها خوا انتارکتیکا ته کوم هېوادونه نږدې پراته دي؟

۴– زموږ د هېواد شپه او ورځ له انتارکتیکا سره څه توپیر لري؟

له ټولګي څخه د باندې فعالیت:

له (۸۲) نقشې نه د ګټې اخیستنې له مخې لویې وچې او سمندرونه په ځیر سره وګورئ، چې کومې لویې وچې سره نږدې او کومې یو له بل نه لرې پرتې دي.

اته دېرشم لوست

سمندرونه او د هغوی ګټې

موخه:

زده کوونکي دې د نړۍ سمندرونه وپېژني.

– د نړۍ دڅو سمندرونو نومونه واخلئ؟

دا لاندې لغتونه وپېژنئ:

ګټه	فایده
سمندر	بحر اوقیانوس، زیاتې اوپراخې اوبه
ژور	د ځمکې ټیټه برخه
له نیکه مرغه	خوشبختانه
نړۍ	جهان

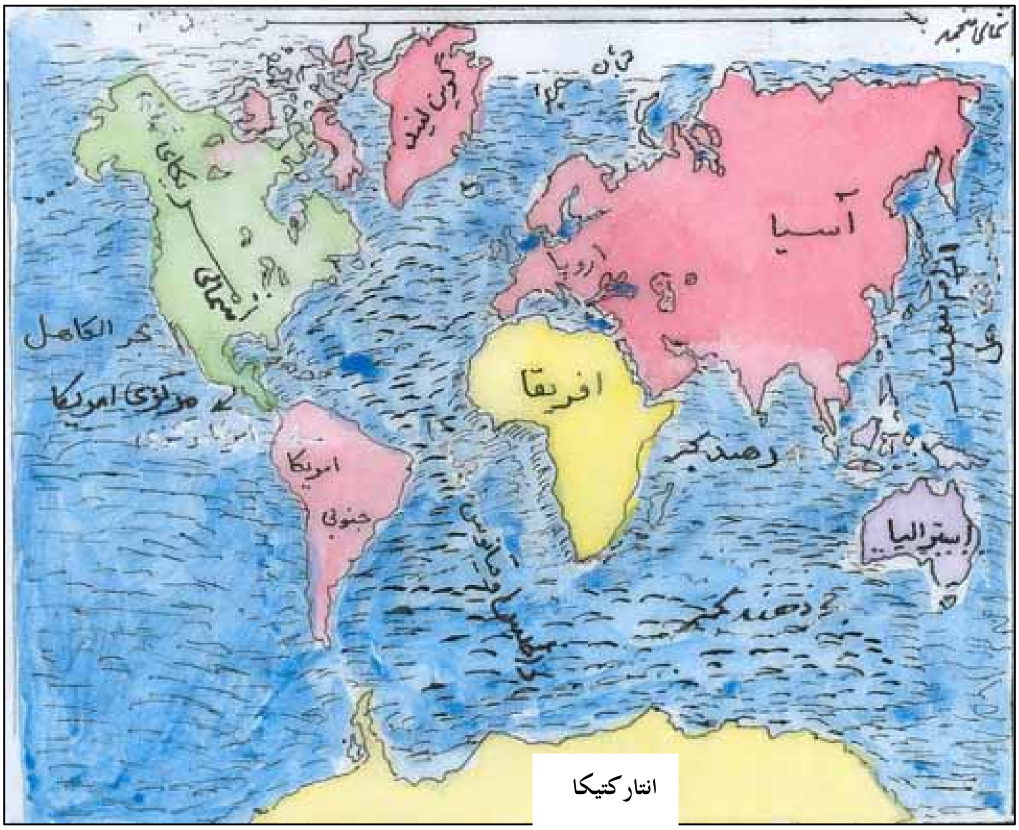

د ځمکې د مخ په سلوکې یې ۲۹ وچه او په سلوکې۷۱ یې اوبه دي. له نیکه مرغه ځمکه لوړ او ژور ځایونه لري. که ځمکه هواره وای دځمکې ټول مخ به اوبو نیولی وای. په نړۍ کې څلور لوی سمندرونه شته، چې د آرام سمندر (بحرالکاهل)، اطلس (اتلانتیک) سمندر، هند سمندر او شمالي منجمد سمندر په نومونو یادیږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

آرام سمندر:

د نړۍ ډېر لوی سمندر آرام سمندر (لټ سمندر) نومېږي. آرام سمندر د لویدیځ له خوا د آسیا او استرالیا او اوقیانوسیې د لویو وچو او د ختیځ له خوانه د امریکا د لویې وچـــې پـــه واسطه احاطه شوی دی. دا سمندر د شمال له خوا نه تر بیرنګ آبنا پورې او د سوېل له خوا نه د انتارکتیکا تر وچې پورې غځېدلی او د ځمکې پرمخ یې ډېره لویه سیمه نیولی ده.

د سمندرونو اوبه د لمر د وړانګو د لګیدو په واسطه ورو، ورو په براس (بخار) اوړي. د زیاتو بخارونو په یو ځای کیدو وریځې جوړیږي. وریځې د وچو سیمو په لور راځـــي او د واورې او اورښت په توګه په وچو باندې اوریږي. لوی واکمن خدای (ج) په نړۍ کې هر شي د انسانانو د ګټې لپاره پیداکړی دی.

زده کوونکي دې په دوو ډلو ووېشل شي. لومړۍ ډلــه دې د آرام سمندر د څلورو خواو په هکله د نقشې په پام کـــې نیولـــو ســـره معلومات لاسته راوړي. دویمه ډله دې د سمندرونو د ګټو په باره کې معلومات پیداکړي. وروسته دې د دواړو ډلو استازي د ټـولګي پـــه مخ کې خپل فعالیتونه څرګند کړي.

پوښتنې:

خالي ځایونه پوره کړئ.

۱- (   ) په سلوکې د ځمکې مخ وچه ده؟

۲- د نړۍ ډېر لوی سمندر (   ) نومیږی؟

۳- (   ) په سلوکې د ځمکې مخ په اوبو پوښل شوی دی؟

۴- د ځمکی د مخ لوړ او ژور ځایونه څه ګټې لري؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

نهه دیرشم لوست

د اطلس سمندر

موخه:

- زده کوونکی دې له اطلس سمندر سره آشنا شي.

دا لاندې لغتونه وپېژنئ:

پخوانۍ نړۍ	د نړۍ معلومه برخه چې ټولو خلکو ته څرګنده وه او هغه د آسیا، اروپا او افریقا لویې وچې دي
نوې نړۍ	هغه ځایونه چې د نړۍ خلکو د هغه په باره کې معلومات نه درلودل، لکه امریکا او داسې نور
کان	معدن
اوقیانوس	بحر، سمندر
بهیږي	ځي، جریان لري

- د اطلس سمندر پــه کــوم ځای کې پروت دی؟

په نړۍ کې دویم لوی سمندر د اطلس سمندر دی. دا سمندر د لویدیځ له خوا د امریکې لویې وچې او د ختیځ له خوا د اروپا او افــریقا لویو وچو احاطه کړی دی.

شمال خواته تر شــمالي منجمــد سمندر او سوېل ته د انتارکتیکا پــه لویې وچې پورې نښتــی دي. دا دوه سمندرونه (آرام سمندر او د اطلــس سمندر) زړه یا پخوانـۍ نړۍ له نــوی نړۍ څخه جلا کوي.

د سمندرونو اوبه تـــروې دي او د څښلو لپاره نه استعمالیږي. کله چـــې وریځې د سمندرونو له خوا د وچې خواته راشي، په غرونو کې د واورې او باران لامل ګرځي. له غرونو څخه سیندونه سرچینه اخلي او هوارو سیمو خواته بهیږي. د ســـیندونو پـــه واســـطه کرنیزې ځمکې خړوبه کیږي. د سیندونو پاتې اوبه په سمندرونو کې توییـــږي. کلـــه چـــې د سیندونو اوبو د مالګې د کانونو له سیمو څخه تیریږي او یوه برخه مالګــه په کې اوبه کیږي. دا مالګه د سیندونو په واسطه سمندرونو ته وړل کیږي. او په دې توګــه د سمندرونو اوبه تـــروې کیږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

زده کوونکي دې په دوو ډلو وویشل شي. هره ډله دې آرام سمندر او اطلس سمندر د نقشې له مخې په غور ســـره وګـوري، چـــې دا دواړه په کومو برخو کې سره نښتي دي. وروسته دې هره ډله خپلې اړونده موضوع ګانې د ټولګی په وړاندې خپلو ټولګیوالو ته ولولي.

پوښتنې:

۱ – په ترتیب سره د نړۍ د لویو سمندرونو نومونه واخلئ؟

۲ – پخوانۍ او نوی نړۍ څه توپیر لري؟

۳ – ولې د سمندرونو اوبه تروې دي؟

د ټولګي څخه د باندې د زده کوونکو فعالیت:

سمندرونه مورږ او تاسوته څه ګټه لري، په دې هکله پنځه کرښې ولیکئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

شلوېښتم لوست

د هند سمندر

موخه:

زده کوونکي دې د هند د سمندر موقعیت وپېژندلی شي.

دا لاندې لغتونه وپېژنئ:

ساحل	د سمندر څنګ یاد رود غاړه
براعظم	لویه وچه
سوداګري	تجارتي
لیږدول	وړل

– هغه هېوادونه چې له هند سمندر سره نږدې واقع دی، نومونه یې واخلئ؟

زموږ هېواد ته ډېر نږدې سمندر د هند سمندر دی. د هند سمندر د شمال له خوا څخه د آسیا له لویې وچې سره نښتی دی. د سوېل له پلوه له انتارکتیکا سره نښتی دی. د لویدیځ له خوا نه د افریقا له لویې وچې سره نښتی دی او د ختیځ له خوا له استرالیا او اوقیانوسیې او آرام سمندر سره نښتی دی. د آسیا په براعظم کې د هند له سمندر سره نښتي هېوادونه له پاکستان، هند، بنګله دېش او اندونیزیا څخه عبارت دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغه هېوادونه چې د سمندر په خوا کې پراته دی، خلک يې کولای شي د کوم هېواد له مخنيوي پرته په اوبو کې هرې خواته تګ راتګ وکړي. په سمندرونو کې د سوداګرۍ مالونه د بېړيو په واسطه په ډېره ارزانه بيه له يوځای نه بل ځاي ته ليږدول کيږي. د سمندرونو ترځنګ ځيني اوسيدونکي د کبانو په ښکار بوخت دي.

د زده کوونکو هره ډله دې د لويوالي او کوچنيوالي لـــه مخـــې د سمندرونو نومونه په ترتيب وليکي او په ټولګي کې دې نـــورو تـــه ولولي.

پوښتنې:

د سمو جملو په وړاندې په پنسل باندې د (ص) توری او د غلطو جملو په خـــوا کـــې د (غ) توری وليکی.

۱- د هند سمندر له افغانستان سره نښتی دی. (   )

۲- د هند سمندر د آسيا د براعظم سهيل خواته پروت دی. (   )

۳- د هند سمندر د انتارکتيکا په شمال کې پروت دی. (   )

۴- د افريقا د براعظم ختيځ خواته د هند سمندر پروت دی. (   )

په سمندرونوکې د سړک جوړولو لګښت نشته. بېړۍ هرې خواته په ازادانه ډول تګ او راتګ کولای شي او همدارنګـــه په يوې بېړۍ کې ډېر زيات مالونه وړل او راوړل کېږي. له دې لـــه امله له دې لارې د سوداګرۍ د مالونو کرايه ډېره ټيټه تماميږي.

له ټولګي نه دباندې د زده کوونکو فعاليت:

هغه هېوادونه چې سمندر ته نږدې پراته دي په کوم دليل کولای شي آزادانه هر ځای ته تګ راتګ وکړي. خپل دلايل وليکئ او سباته يې خپلو ټولګيوالو ته وړاندې کړئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

شمالي منجمد سمندر

موخه:

- زده کوونکي دې شمالي منجمد (کنګل شوی) سمندر وپېژني.

دا لاندې لغتونه وپېژنئ:

منجمد	کنګل شوی، کنګل
شمالي قطب	دځمکی په شمال کې وروستنۍ برخه
جنوبي قطب	د ځمکی سهیل خواته وروستنۍ برخه
سایبریا	د روسیې په شمال کې د یوځای نوم دی، چې د شمالي منجمد سمندر ترڅنګ پروت دی

- **شمالي منجمد سمندر په کوم ځای کې پروت دی؟**

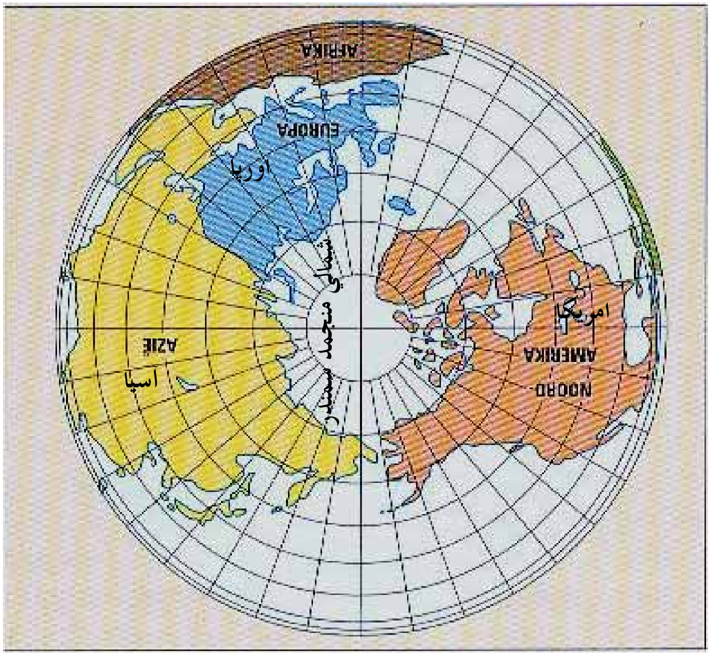

شمالي منجمد سمندر تر ټولو سمندرونو کوچنی دی او د آسیا، اروپا او امریکا د لویو وچو شمال ته پروت دی. څرنګـه چې په جنوبي قطب کې شپږ میاشتې ورځ او شپږ میاشتې شپه وی، په شمالي قطب کې هم شپږ میاشتې شپه او شپږ میاشتې ورځ وي. ددې سیمې هوا ډېـــره

(c) ketabton.com: The Digital Library

سړه ده. د جنوبي قطب په خلاف په شمالي قطب کې سمندر یا اوبه شته، چې تل د کنګـل پـــه څېر وي. یوازې کنګـل ماتوونکې بېړۍ کولای شي په هغې کې تر یوه ځایه پورې تـګ راتـګ وکړي. شمالي منجمد سمندر ته نیږدې هېوادونه په آسیا کې د روسیې، سایبریا، په اروپا کې د فنلیند او ناروې هېوادونه او په امریکا کې د کانادا هېواد دی.

د(۷۲)، (۷٦) او (۸۸) مخونو نقشه په غور له مخې تېره کړئ. هغه هیوادونه چې د شمالي منجمد سمندر تر څنګ پراته دي نومونه یې واخلئ.

پوښتنې:

۱– شمالي منجمد سمندر د ځمکې په کومه برخه کې موقعیت لري؟

۲– کوم هېوادونه له شمالي منجمد سمندر سره نږدې پراته دي.؟

۳– د شمالي منجمد سمندر په څلورو خواوو کې کومې سیمې پرتې دي؟

له ټولګي څخه د باندې فعالیت:

د سمندرونو د ګټو په باره کې څو کرښې د مقالې په څېر ولیکئ.

SS(P)0407

(c) ketabton.com: The Digital Library

دوه څلویښتم لوست

ځمکه او د هغې شکل

موخه:	
- زده کوونکي دې ځمکه او د هغې شکل وپېژني.	

دا لاندې لغتونه وپېژنئ:

ځوړند	ځړېدلی
ځل	وار، نوبت

- ځمکه چې موږ ژوند په کې کوو، څه ډول شکل لري؟
- انسانانو لومړی د ځمکې په هکله څه فکر کاوه؟

ځمکه ګرد شکل لري. لومړی انسانانو داسې فکر کاوه چې ځمکه هواره ده او انسانان د یو مسطح هوار جسم د پاسه ژوند کوي. پخوانیو هندیانو ځمکه د یوې پاڼې او یا تختې په څېر ګڼله، چې هغه د یوه فیل پر شا باندې پرته ده. بابلیانو ځمکه هواره ګڼله او داسې عقیده یې درلوده، چې هغه د یوه غوایي د ښکر د پاسه ایښې ده.

له میلاد څخه د مخه په (۵۳۰) کال کې فیثاغورث د لومړي ځل لپاره د ځمکې په ګرد والی باندې وپوهید. د ارسطو په نامه یوبل پوه د ځمکې کرویت د خسوف یعنې د میاشتې د تندر له نیولو څخه ثابت کړ او ویې ښوده چې ځمکه ګردې ده.

نن ورځ د علومو د پرمختګ له مخې د اثابته شوې ده چې ځمکه کروي یعنې ګرده ده او په هواکې د خدای (ج) په قدرت سره ځوړنده ده.

د ځمکې د کرې د ښه پېژندلو لپاره د هغې پرمخ باندې د طول البلد او عرض البلد فرضي کرښې رسم شوي دي چې د استوا کرښه د هغو له جملې څخه شمېرل کیږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د استوا کرښه:

د استوا کرښه څه شی دی او ځمکه په څو برخو وېشي؟

استوا یوه فرضي کرښه ده او د ځمکې کره یې چې مـــوږ د هغې پرمخ ژوند کوو، په دوو برخو یعنې شمالي نیمې کـــرې او جنوبي نیمې کرې باندې وېشلې ده. د استوا له کرښې څخه تـــر شمالي قطب پورې شمالي نیمه کره او د استوا له کرښې څخه تر جنوبي قطب پورې د جنوبي نیمې کرې په نامه یادیږي.

د لمر وړانګې په کال کې دوه ځلې یو وار د وري د میاشـــتې په لومړۍ ورځ او بله پلا د تلې د میاشتې په لومړۍ ورځ د استوا په کرښه باندې عمود ځلیږي، چې له دې امله د شپې او ورځې اوږدوالی سره برابرېږي یعنې ۱۲ ساعته ورځ او ۱۲ ســـاعته شپه وي.

د استوا کرښې ته د صفر درجې عرض البلد هم وايي.

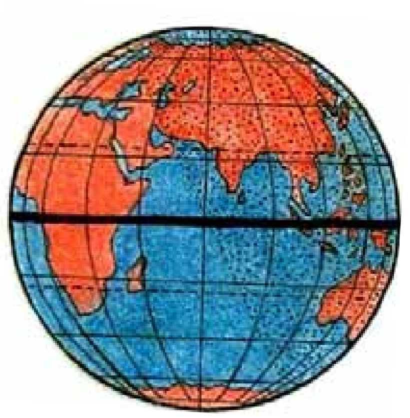

(c) ketabton.com: The Digital Library

د زده کوونکو هره ډله دې د ټولګي د مخه یا د ښوونځي په انګړ کې یوه دایره جوړه کړي. د دایرې په دننه کې دې څو تنه د استوا کرښه داسې تمثیل کړي چې جنوبي او شمالي نیمې کرې وښيي.

پوښتنې:

لاندې جملې بشپړې کړئ.

۱- .... له میلاد څخه د مخه په ۵۳۰ کال کې د ځمکې په کرویت پوه شو.

۲- ارسطو د ځمکې کرویت د .... له لارې ثابت کړو.

۳- هغه فرضي کرښه، چې د ځمکې کره په دوو شمالي او جنوبي نیمو کرو بانـدې وېشي، د .... په نامه یادېږي.

۴- د استوا کرښې ته په پاملرنې سره افغانستان په .... نیمه کره کې پروت دی.

له ټولګي څخه د باندې فعالیت:

د خپلو مشرانو په مرسته د ځمکې کره رسم کړئ او په هغې کې د استوا کرښه ، شمالي او جنوبي نیمې کرې په نښه کړئ او بیا ورځ یې په ټولګي کې ولولئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

درې ځلويښتم لوست

طول البلدونه او عرض البلدونه

موخه:
- زده کوونکي دې طول البلدونه او عرض البلدونه و پېژني.

دا لاندې لغتونه وپېژنئ:

غولی	انګړ، صحن
تمثيل	په عملي توګه د يو کار ښوول

- د طول البلد مبداء له کوم ځای څخه تېرېږي؟
- د ځمکې د کرې په مخ باندې د عرض البلد څو کرښې موجودې دي؟

د ځمکې کره د يو بلې فرضي کرښې په واسطه، چې طول البلد نومېږي په ختيځو او لويديځو دوونيمو کرو باندې وېشل کېږي. دغه فرضي کرښه چې د لندن ښار له ګرينويچ څخه تېرېږي، د طول البلد د صفر درجې په نامه يادېږي. طول البلدونه له شمالي قطب څخه پيل او ترجنوبي قطب پورې غځېدلي دي.

د هغوی مبداء د لندن د ګرينويچ د طول البلد له صفر درجې څخه پيل (۱۸۰) درجې ختيځ خواته او (۱۸۰) درجې لويديځ خواته پراته دي، چې ټول د طول البلد (۳٦۰) درجې کېږي . د طول البلدونو د فرضي کرښو له مخې وخت ټاکلی شو.

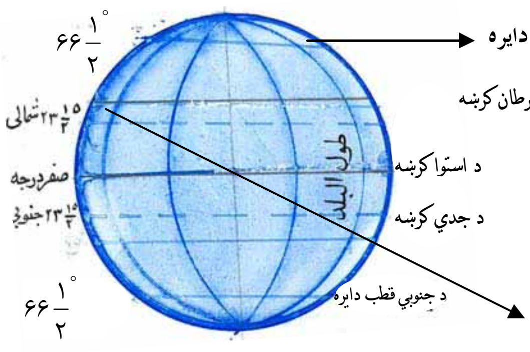

(c) ketabton.com: The Digital Library

عرض البلد:

عرض البلدونه هغه فرضي کرښې دي چې مبدا يې د استوا کرښه ده او ځمکه په دوو شمالي او جنوبي نيمو کرو باندې وېشي. دغه کرښې د موازي کرښو په نامه هم يادوي، ځکه چې تل په موازي شکل پرتې وي او يو بل نه قطع کوي. د عرض البلدونو شمېر (۱۸۰) درجـو تـه رسېږي چې (۹۰) درجې يې په شمالی نيمه کره او (۹۰) درجې نور يې په جنوبي نيمه کـره کې پراته دي. د عرض البلدونو له فرضي کرښو څخه په ګټه اخيستنې کولای شو د يـوې سـيمې سوړوالی او تود والی او د هغې موقعيت پيداکړو.

د زده کوونکو هره ډله دې د لوست غوره مطلبونه په لنډه توګه ووايي. د زده کوونکو هره ډله دې د (۷۱) مخ له نقشې څخه په کار اخيستلو د عرض البلدونو مبدا پيدا کړي چې له کومو لويو وچو څخه تېرېږي.

پوښتنې:

لاندې جملې بشپړې کړئ.

۱- هغه فرضي کرښه چې شمالي او جنوبي قطب سره نښلوي د........... په نوم يادېږي.

۲- هغه فرضي کرښه چې ځمکه په دوو شمالي اوجنوبي نيمو کرو باندې وېشي د......... په نوم يادېږي.

۳- د ځمکې پرمخ د عرض البلد څو کرښې موجودې دي.

له ټولګی د باندې فعاليت:

د ځمکې کره رسم کړئ او په هغې کې عرض البلدونه په نښه کړئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

څلور څلوېښتم لوست

د ځمکې حرکتونه

موخه:
- زده کوونکي دې د ځمکې وضعي او انتقالي حرکتونه وپېژني.

دا لاندې لغتونه وپېژنئ:

بشپړ	مکمل، پوره، تکمیل
کرښه	خط،لیکه

- د عرض البلدونو او طول البلدونو په هکله څه پوهېږئ؟
- ځمکه څو ډوله حرکتونه لري؟

د ځمکې کره دوه ډوله حرکت لري، چې یو یې د وضعي اوبل یې د انتقالي حرکت پــه نومونو یادیږي.

ځمکه په ۲۴ ساعتونو کې یو وار د خپل فرضي محور پر شاوخوا څرخیږي، چې دې ډول حرکت ته وضعي حرکت وايي او د همدې حرکت له مخې شپه او ورځ پیداکیږي.

ځمکه په (۳٦۵) ورځو او ٦ ساعتونو کې د لمر پر شاوخوا باندې خپل انتقالي حرکت سرته رسوي، چې دې ډول حرکت ته د ځمکې انتقالي حرکت وايي. ددې حرکت له مخې چې د لمر په شاوخوا گرځي، دکال څلور فصلونه منځ ته راځي. د څلورو کلونو په تېرېدو سره یو کــال ۳٦٦ ورځې کیږي او هغه کال چې ۳٦٦ ورځې وي دکبیسه کال په نامه یادیږي.

د ځمکې انتقالي حرکت

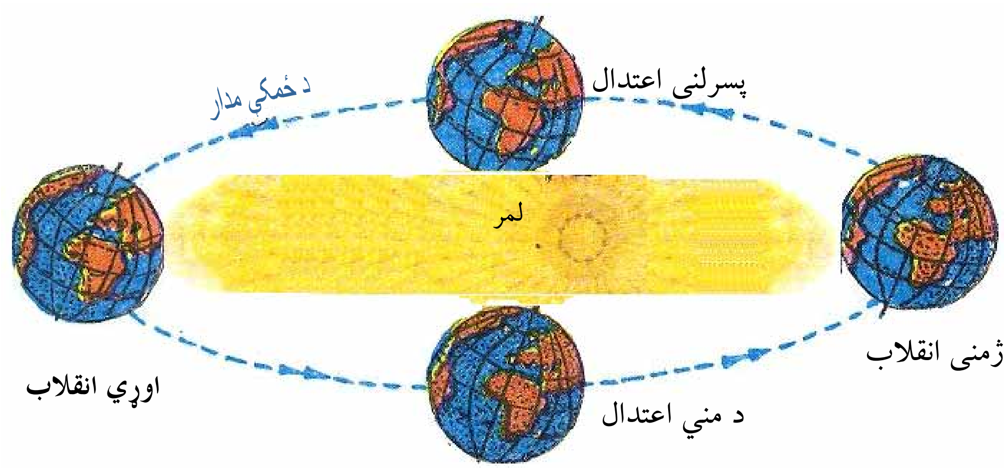

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ټولګي دننه فعالیت

د زده کوونکو هره ډله دې د لوست غوره مطلبونه را لنډ کړي او یو له بله سره دې خبرې پرې وکړي.

پوښتنې:

لاندې جملې بشپړې کړئ.

۱– د ځمکې کره .... حرکتونه لري.

۲– ځمکه په .... یو وار دخپل فرضي محور په شاوخوا څرخي چې دغه حرکت د..................... په نوم یادوي.

۳– ځمکه په (۳۶۵) ورځو .... کې خپل انتقالي حرکت بشپړوي.

له ټولګي څخه د باندې فعالیت:

د ځمکې کره رسم او طول البلدونه په کې وښيئ.

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library